

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης στην Ελλάδα

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αναστασία Βάγια

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Γιώτη-Παπαδάκη Όλγα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Επιβλέπουσα

Σαπουνάκη- Δρακάκη Λυδία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Ροβολής Αντώνης, Επίκουρος Καθηγητής

Αθήνα Μάρτιος 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.	Εισαγωγή.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.	Μετανάστευση: Θεωρητική Ερμηνεία και σύγχρονες αντιπαραθέσεις	
A.2.1	Η διαχρονική εξέλιξη του φαινομένου της μετανάστευσης.....	7
A.2.2	Οι αιτίες της μετανάστευσης.....	9
A.2.3	Η διαφοροποίηση ανάμεσα σε μετανάστες και πρόσφυγες: Διαφορές και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά	10
A.2.4	Η έννοια του «περιβαλλοντικού πρόσφυγα».....	12
A.2.5	Θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.	Τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης μετανάστευσης	
A.3.1	Η μετανάστευση Σήμερα.....	21
A.3.2	Η μετανάστευση στην Ελλάδα.....	23
A.3.2.1	Τα δημογραφικά στοιχεία της μετανάστευσης.....	26
A.3.2.2	Οι μετανάστες και οι λόγοι εγκατάστασης τους στην Ελλάδα....	28
A.3.2.3	Το εκπαιδευτικό επίπεδο των μεταναστών.....	29
A.3.2.4	Οικονομικοί Μετανάστες και απασχόληση.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.	Μεταναστευτική πολιτική	
A.4.1	Η πολιτική της ΕΕ για Σύνορα, Άσυλο και Μετανάστες	36
A.4.2	Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα.....	39

ΜΕΡΟΣ Β

«ΜΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Γενικά χαρακτηριστικά

B.1.1 Συνθήκες μετανάστευσης.....	43
B.1.2 Ταυτότητα του δείγματος.....	44
B.1.3 Αιτίες μετανάστευσης.....	47
B.1.4 Η επιλογή της Ελλάδας ως χώρα τελικού προορισμού.....	48
B.1.5 Νόμιμοι ή Παράνομοι τελικά ?.....	49
B.1.6 Σχέσεις μεταναστών με αστυνομία.....	51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Απασχόληση μεταναστών

B. 2.1 Απασχόληση στην χώρα προέλευσης	52
B. 2.2 Απασχόληση στην χώρα υποδοχής – εισοδηματική κατάσταση...53	
B. 2.3 Συνθήκες απασχόλησης.....	54
B.2.4 Μετανάστες και συνδικαλιστικό κίνημα.....	54
B.2.5 Δείκτες κοινωνικής ενσωμάτωσης.....	56
B.2.6 Εμβάσματα.....	58
B.2.7 Ρατσιστική Αντιμετώπιση.....	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Συμπεράσματα –Προτάσεις..... 61

Βιβλιογραφικές αναφορές 65

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....70

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.....72

ΜΕΡΟΣ Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το βασικό ζήτημα με το οποίο καταπιάνεται η εργασία αυτή είναι ο προσδιορισμός των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Η καταγραφή και ανάδειξη των καθημερινών πτυχών επιβίωσης, απασχόλησης και των στοιχείων αλληλεξάρτησης μεταξύ των χωρών προέλευσης και της Ελλάδας. Ο προβληματισμός της οικονομικής συμβολής των μεταναστών στην ελληνική οικονομική ανάπτυξη είναι μέρος αυτής της εργασίας. Καθώς επίσης και τα διεθνή μεταναστευτικά πλαίσια άσκησης πολιτικής και η εξειδικευμένη εφαρμογή τους στην Ελλάδα.

Η εργασία πρακτικά διαχωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος αυτής αναπτύσσονται πτυχές του θεωρητικού πλαισίου ανάλυσης, παρουσιάζεται ο καταγεγραμμένος προβληματισμός κοινωνικό-οικονομικών επιστημόνων, οι οποίοι έχουν καταπιαστεί διαχρονικά με το μεταναστευτικό φαινόμενο. Η παράθεση στοιχείων, γνώσεων αλλά και η μεθοδολογία προσέγγισης του φαινομένου συντελούν στην εξαγωγή συμπερασμάτων όσο αναφορά την ελληνική πραγματικότητα.

Το πρώτο μέρος της εργασίας χρησιμοποιείται ως βάση μιας πιο εμπειρικής ανάλυσης που ακολουθεί στο δεύτερο μέρος της αυτής. Έτσι στο κεφάλαιο 2, αναπτύσσεται η διαχρονικότητα του φαινομένου, και γίνεται προσπάθεια να καταγραφούν οι αιτίες και οι παράγοντες που οδηγούν στην μεταναστευτική απόφαση. Καθώς επίσης παρουσιάζονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης.

Στο κεφάλαιο 3, γίνεται προσπάθεια προσδιορισμού των χαρακτηριστικών της μετανάστευσης στην σύγχρονη πραγματικότητα, πιο συγκεκριμένα γίνεται αναφορά στην ελληνική πραγματικότητα. Η καταγραφή της δημογραφικής διάθρωσης των μεταναστών είναι βασικό στοιχείο στην μελέτη της μεταναστευτικής συμπεριφοράς. Επιπλέον ιδιαίτερα σημαντικοί παράγοντες για την σφαιρική μελέτη του μεταναστευτικού φαινομένου είναι το εκπαιδευτικό και μορφωτικό επίπεδο, το οποίο καθορίζει σε ένα βαθμό την ομαλή κοινωνική ένταξη, αλλά και το τομέα απασχόλησης στην χώρα υποδοχής.

Στο κεφάλαιο 4, αναφέρονται τα πλαίσια της μεταναστευτικής πολιτικής που ασκούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το θεσμικό πλαίσιο άσκησης αυτής και ο τρόπος με τον οποίο βρίσκει εφαρμογή στην Ελλάδα.

Στο Β μέρος της εργασίας παρουσιάζονται τα ευρήματα μιας καθαρά εμπειρικής έρευνας, η οποία βασίστηκε σε μια ομάδα μεταναστών και μεταναστριών διαφόρων εθνικοτήτων που ζει και εργάζεται στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Λοκρών.

Η συλλογή των απαραίτητων στοιχείων προέκυψε μέσω της πραγματοποίησης 50 συνεντεύξεων μέσα από τις οποίες καταφέραμε να πληροφορηθούμε για τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών, τους όρους της απασχόλησης τους, τις δυσκολίες της καθημερινότητας τους αλλά και τους μελλοντικούς στόχους και τις επιδιώξεις τους.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθενται στοιχεία όσον αφορά τις συνθήκες μετανάστευσης αλλά και υποδοχής, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες κατά την είσοδο τους στην χώρα αλλά και στο πρώτο στάδιο προσαρμογής τους στην Ελλάδα.

Το επόμενο μέρος της παρουσίασης έχει να κάνει με τις πληροφορίες που αφορούν την ταυτότητα του δείγματος, οι οποίες αναφέρονται στις ηλικίες του δείγματος, το μορφωτικό τους επίπεδο, την χώρα προέλευσης, την οικογενειακή τους κατάσταση.

Στην συνέχεια της συνέντευξης προσπαθούμε να καταγράψουμε τους λόγους της μετανάστευσης, και να αποσαφηνίσουμε τον λόγο για τον οποίο οι μετανάστες επέλεξαν την Ελλάδα ως χώρα προορισμού. Ένα ερώτημα που η απάντηση του είναι σημαντική για την μελέτη των μεταναστευτικών ροών στην Ελλάδα, είναι αν η Ελλάδα επιλέγεται ως τελικός προορισμός ή ως ενδιάμεσος σταθμός. Επίσης αναφορά γίνεται στην νόμιμη και μη μετανάστευση, στο κατά πόσο η κατοχή νόμιμων εγγράφων παραμονής καθορίζει και σε ποιο βαθμό τις συνθήκες επιβίωσης των μεταναστών, πως επηρεάζει την σχέση αυτών με τον γηγενή πληθυσμό.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθενται ευρήματα που αφορούν την απασχόληση των μεταναστών. Σε πρώτη φάση γίνεται παράθεση της εργασιακής εμπειρίας των μεταναστών στην χώρα καταγωγής τους και στην συνέχεια γίνεται σύγκριση με την τωρινή απασχόληση των μεταναστών. Η αγορά εργασίας στην οποία απευθύνονται οι μετανάστες αποτελείται από δουλειές χαμηλής εξειδίκευσης, πολλές φορές αναντίστοιχες με τις ικανότητες και την τεχνογνωσία που ήδη διαθέτουν, με αποτέλεσμα να μένουν αναξιοποίητες παραγωγικές δυνάμεις.

Επιπλέον παρουσιάζεται η συνάρτηση της νομιμότητας ενός μετανάστη και της αμοιβής του. Θίγονται ζητήματα μισθολογικής ανισότητας μεταξύ μεταναστών

και γηγενών εργαζομένων καθώς επίσης και το επίπεδο συμμετοχής μεταναστών σε συλλογικούς φορείς, όπως τα σωματεία στον χώρο δουλειάς τους.

Στην συνέχεια γίνεται παρουσίαση στοιχείων που αναδεικνύουν την βελτίωση των συνθηκών επιβίωσης των μεταναστών στο πέρασμα του χρόνου, όπως η χρήση τράπεζας, η απόκτηση περιουσιακών στοιχείων, το ποσοστό αποταμίευσης αλλά και αποστολής εμβασμάτων στις πατρίδες τους. Τέλος γίνεται αναφορά στην συμπεριφορά των γηγενών απέναντί τους, καθώς καταγράφονται κρούσματα ρατσιστικής συμπεριφοράς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΕΙΣ

Α.2.1 Η Διαχρονική Εξέλιξη του Φαινομένου της Μετανάστευσης

Η μελέτη και η διερευνητική προσέγγιση του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα, δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί αποκομμένα από το φαινόμενο της διεθνούς μετανάστευσης, το οποίο συνδέεται χρονικά με την δημιουργία των πρώτων ανθρώπινων κοινοτήτων. Ως διεθνής μετανάστευση ορίζεται η είσοδος σε μια χώρα, για μόνιμη ή προσωρινή διαμονή, υπηκόου άλλης χώρας. Προκαλείται από αιτίες οικονομικές, πολεμικές, πολιτικές, κλιματολογικές είτε ακόμα και ως αποτέλεσμα προσωπικών προτιμήσεων αλλαγής περιβάλλοντος.

Η μετανάστευση έχει συντελέσει καθοριστικά στον εποικισμό ορισμένων τμημάτων της γης, στην δημιουργία νέων εθνών και λαοτήτων¹ και στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Οι πρώτες διηπειρωτικές μεταναστεύσεις σημειώνονται μετά τις γεωγραφικές ανακαλύψεις, ιδιαίτερα των περιοχών της Αμερικής και της Ωκεανίας, οι οποίες είχαν χαρακτήρα αποικισμού. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της εξόντωσης και εκδίωξης των γηγενών από Ευρωπαίους στην Αμερική, στην Αφρική, στην Ασία με κύριο στόχο την εκμετάλλευση των εδαφών τους αλλά και των ίδιων (δούλοι).

Σε όλη την διάρκεια του 19ου αιώνα με την εκβιομηχάνιση και την ανάπτυξη του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, οι διαστάσεις της μετανάστευσης διευρύνονται, παίρνοντας χαρακτηριστικά μετανάστευσης εργατικού δυναμικού. Την περίοδο 1900- 1914 η μεταναστευτική ευρωπαϊκή εκροή εργατικού δυναμικού καταγράφεται στα 20 εκατ.. Εκ των οποίων τα $\frac{3}{4}$ μετέβησαν και εγκαταστάθηκαν στις ΗΠΑ², οι οποίες λόγω των γρήγορων ρυθμών εκβιομηχάνισης είχαν ανάγκη από φτηνά εργατικά χέρια.

Μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η ραγδαία αύξηση της ανεργίας και τα πρώτα σημάδια της κρίσης της περιόδου 1920-1921 και 1929-1930, οδήγησαν τις ΗΠΑ κατά κύριο λόγο να πάρουν νομοθετικά μέτρα περιορισμού της μετανάστευσης, στο πλαίσιο των γενικότερων μέτρων προστασίας της εγχώριας

¹ Λαότητα: μια από τις ιστορικά διαμορφωμένες κοινότητες των ανθρώπων · ιστορικά ακολουθεί τα γένη και τις φυλές και διαμορφώνεται στο προτσές συγχώνευσης διαφόρων φυλών, το επόμενο στάδιο είναι η μετατροπή της σε εθνότητα.(Κοινωνικοπολιτικό Λεξικό, Αθήνα 2004, Δ.Γ.Κασούρας)

² Ρ.Ο. Μπόγιερ – Χ.Μ Μόρε: «Η άγνωστη ιστορία του εργατικού κινήματος των ΗΠΑ»

οικονομίας. Το 1921 και το 1924, ψηφίστηκαν νόμοι που εφάρμοσαν για πρώτη φορά το μέτρο της ποσόστωσης (3% και 2% αντίστοιχα) με βάση τον αριθμό των ομοεθνών των μεταναστών που ήταν ήδη εγκατεστημένοι στις ΗΠΑ, ενώ αποκλείστηκε εντελώς η εισροή μεταναστών από την Ασία³.

Από το 1930 ξεκίνησε η προσέλκυση στις ΗΠΑ μεγάλου αριθμού επιστημόνων οι οποίοι εύρισκαν καταφύγιο ως φυγάδες από την καταδίωξη που είχε εξαπολύσει προς αυτούς η ναζιστική Γερμανία, φαινόμενο που καταγράφηκε ως 'διαρροή εγκεφάλων'. Αντίστοιχη επιδίωξη εκφράζουν σήμερα αναπτυγμένα επιστημονικά και τεχνολογικά κράτη της ΕΕ, προσελκύοντας εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό με την χορήγηση της 'προνομιακής' μπλε κάρτας.

Η πολιτική περιορισμού των διηπειρωτικών μεταναστεύσεων γενικεύεται μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ και στον Καναδά. Χαρακτηριστικά, στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ο αριθμός των μεταναστών προς τις ΗΠΑ δεν ξεπερνούσε τις 100.000 με 150.000 το χρόνο.

Σε αντίθεση με την ισχνή μεταναστευτική ροή που σημειώνεται προς τις ΗΠΑ, κατά την διάρκεια των δεκαετιών 1960 και 1970, οι χώρες της Βόρειας Ευρώπης δέχονται μεγάλο όγκο μεταναστών. Στην πλειοψηφία τους οι μετανάστες εισχωρούν στην Γερμανία, την Ολλανδία, το Βέλγιο και την Ελβετία καθώς εξυπηρετούν τις ανάγκες της μεταπολεμικής ανασυγκρότησης. Κατά περιόδους τα κύματα μεταναστών με κατεύθυνση προορισμού την Βόρεια Ευρώπη φτάνουν στα 5-8 εκατ. ανειδίκευτους εργάτες. Βασικές χώρες προέλευσης αναφέρονται οι πιο φτωχές χώρες της Νότιας Ευρώπης, η Τουρκία, και οι πρώην αποικίες της Β. Αφρικής. Η μετανάστευση εκείνη την περίοδο καθώς εξυπηρετούσε την καπιταλιστική ανάπτυξη των χωρών της Βόρειας Ευρώπης, ενθαρρύνθηκε και διευκολύνθηκε από διακρατικές συμφωνίες αλλά και από την λειτουργία της ΕΟΚ⁴.

Η μετανάστευση ενίσχυσε την ανάπτυξη τόσο στις χώρες προορισμού καθώς τις τροφοδοτούσε με φτηνά εργατικά χέρια όσο και τις χώρες προέλευσης είτε άμεσα μέσω των εμβασμάτων είτε έμμεσα λειτουργώντας ως σταθεροποιητικός παράγοντας σε χώρες με εκρηκτική ανεργία, οξυμένες αντιθέσεις και φτώχεια. Σημαντικός

³ Λιανός Θ., «Σύγχρονη μετανάστευση στην Ελλάδα», Αθήνα, 2003

⁴ Στις 25/3/57 υπεγράφη στην Ρώμη, η συνθήκη ίδρυσης της ΕΟΚ, ενός υπερεθνικού οργανισμού με κύριο στόχο λειτουργίας του, την ίδρυση και τον συντονισμό της Κοινής Αγοράς, η οποία θα κατέρριπτε τα εμπόδια και θα απελευθέρωνε την ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων. Το νέο πλαίσιο λειτουργίας ενίσχυσε την μετακίνηση του εργατικού δυναμικού, διευρύνοντας την αγορά εργασίας

αναπτυξιακός παράγοντας για την χώρα προέλευσης που ενισχύθηκε μέσω των μεταναστών, είναι η μεταφορά εξειδικευμένων γνώσεων και τεχνογνωσίας από την χώρα προορισμού.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα μεταναστευτικά εμβάσματα είναι σημαντικότερα από την επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια. Η Παγκόσμια Τράπεζα υπολογίζει ότι το 2006 το σύνολο των εμβασμάτων έφτασε τα 206 δις ενώ η βοήθεια των χωρών του ΟΟΣΑ τα 104 δις⁵.

Μετά το 1990 το φαινόμενο της μετανάστευσης πήρε νέες διαστάσεις. Ο κυριότερος παράγοντας που συντέλεσε στην απότομη αύξηση εισροής μεταναστευτικών ροών στην ΕΕ ήταν η ανατροπή της ΕΣΣΔ και η μετέπειτα πυροδότηση εθνικιστικών συγκρούσεων και εμφύλιων συρράξεων. Εκατομμύρια άνθρωποι είδαν τις συνθήκες της ζωής τους να αλλάζουν μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Το ταξίδι προς την ‘γη της Ευαγγελίας’ την Δύση για πολλούς από αυτούς αποδείχθηκε η αρχή νέων δεινών.

A.2.2 Οι Αιτίες της Μετανάστευσης

Το φαινόμενο της μετανάστευσης έχει χαρακτηριστεί διαχρονικό και συνυφασμένο με την εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνίας. Η ανοδική ή η καθοδική του τάση καθορίζεται από την εκάστοτε ιστορική συγκυρία, την χρονική αλλά και την γεωγραφική του τοποθέτηση.

Βασικός παράγοντας συμβολής στην απόφαση της εγκατάλειψης μιας χώρας αποτελεί το χαμηλό βιοτικό επίπεδο αυτής και η προσδοκία βελτίωσης του σε κάποια άλλη. Συνήθως, οι χώρες προέλευσης μαστίζονται από υψηλά ποσοστά ανεργίας και χαμηλούς οικονομικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Διαθέτουν ασταθές πολιτικό περιβάλλον, εξαιτίας των οξυμμένων κοινωνικών αντιθέσεων, και χαμηλό επίπεδο κοινωνικών παροχών(πρόνοια, παιδεία, ασφάλιση). Ενδεικτική είναι και η εικόνα για τις χώρες αυτές που μας δίνουν οι οικονομικοί και κοινωνικοί δείκτες, όπως το χαμηλό Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ, οι χαμηλοί Δείκτες Ανθρώπινη Ανάπτυξης, ο δείκτης Gini, το χαμηλό προσδόκιμο ζωής και το υψηλό ποσοστό διαβίωσης του πληθυσμού κάτω από το όριο της φτώχειας. Χαρακτηριστικά μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι χώρες με υψηλές εκροές μεταναστών όπως το Αφγανιστάν, το Σουδάν, η Σομαλία, βρίσκονται σε πολύ χαμηλές θέσεις στην παγκόσμια κατάταξη

⁵ ΕΜ.ΜΕ.ΔΙΑ, «Μετανάστευσης Επίκαιρα», 2001, τεύχος 3

του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ(164^η ,138^η και 158^η αντίστοιχα) και του ΔΑΑ(181^η, 150^η, και 147^η)⁶.

Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο ανασφάλειας παρουσιάζεται ως λύση, η μετανάστευση σε γεωγραφικές περιοχές που επαγγέλλονται την προοπτική της εύρεσης εργασίας κάτω από καλύτερες εργασιακές συνθήκες και καλύτερες αμοιβές. Καθοριστικός ψυχολογικός παράγοντας που συντελεί σε μια τέτοια απόφαση είναι η ενθάρρυνση και πληροφόρηση από ομοεθνείς μετανάστες, που έχουν στο παρελθόν μεταβεί ήδη σε κάποια χώρα. Η ύπαρξη οργανώσεων στην χώρα προορισμού από ομοεθνείς δημιουργεί ένα περιβάλλον στήριξης και αλληλεγγύης στους νέους μετανάστες το οποίο συμβάλλει στην μεταναστευτική απόφαση.

Βασικά διαχρονικά στοιχεία που συντελούν στην μετανάστευση είναι η ύπαρξη και η όξυνση των αντιθέσεων μεταξύ των πλούσιων και φτωχών χωρών αλλά και η ύπαρξη αντιθέσεων στο εσωτερικό αυτών.

A.2.3 Η Διαφοροποίηση Ανάμεσα σε Μετανάστες και Πρόσφυγες: Διαφορές και Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

Στο άρθρο 1 της Συνθήκης της Γενεύης⁷ το οποίο έχει επικυρωθεί από 139 κράτη, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας δίνεται ο εξής ορισμός του πρόσφυγα: «Πρόσφυγας είναι κάθε πρόσωπο που λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων, βρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας είναι υπήκοος και δεν μπορεί ή λόγου φόβου δεν επιθυμεί να απολαμβάνει την προστασία της χώρας του⁸».

Η διαφορά ανάμεσα στους πρόσφυγες και τους μετανάστες, συνίσταται στο ότι οι πρόσφυγες δεν απολαμβάνουν πια την προστασία της χώρας τους. Έρχονται αντιμέτωποι με ένα αναγκαστικό ξερίζωμα από την πατρίδα τους, καθώς δεν έχουν πλέον άλλη επιλογή μπροστά στον φόβο να χάσουν την ίδια τους την ζωή⁹. Από την

⁶ Βλ. World Economic Database, 18-10-2012

⁷ Οι Συμβάσεις της Γενεύης από τέσσερις συνθήκες και τρία συμπληρωματικά πρωτόκολλα, οι οποίες θέτουν τις βάσεις του διεθνούς δικαίου για την ανθρωπιστική διαχείριση των θυμάτων του πολέμου. Ο όρος Σύμβαση της Γενεύης υποδηλώνει τις συμφωνίες του 1949, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων μετά την λήξη του Παγκοσμίου Πολέμου.

⁸ Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες, 1997

⁹ Σπ. Βρέλλη, «Δίκαιο Αλλοδαπών», Αθήνα, 2002

άλλη η μετανάστευση παρουσιάζεται ως ‘εθελούσια’ επιλογή που λαμβάνεται με την προοπτική της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης. Παρόλα αυτά τα όρια μεταξύ των δύο αυτών ομάδων δεν είναι πάντα ευδιάκριτα.

Μετά το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου η ανοδική αύξηση του αριθμού των προσφύγων εξαιτίας των συνθηκών που είχαν διαμορφωθεί στην Ευρώπη, στην Ασία αλλά και στην Μέση Ανατολή, με την δημιουργία των δύο ανεξαρτήτων κρατών Ινδία, Πακιστάν αλλά και την δημιουργία του Ισραήλ και την εκδίωξη των Αράβων, οδήγησε το 1951 στο να ψηφιστεί η συνθήκη της Γενεύης.

Η συνθήκη αρχικά αφορούσε μόνο τους πρόσφυγες και τους εκτοπισμένους της Ευρώπης. Στη συνέχεια δημιουργήθηκε ειδική υπηρεσία η Ύπατη Αρμοστεία για τους πρόσφυγες, με κύριο μέλημα την κατοχύρωση των δικαιωμάτων και την προστασία αυτών. Το 1967, με το πρωτόκολλο της Ν. Υόρκης, η συνθήκη επεκτάθηκε για όλη την υφήλιο. Παρόλα αυτά στην συνθήκη της Γενεύης δεν καθορίστηκε το πλαίσιο παροχής ασύλου και αναγνώρισης του πολιτικού πρόσφυγα αφήνοντας το πρόβλημα να λυθεί μέσα από διακρατικές συμφωνίες. Σε πολλά κράτη υποτίθεται ότι το άσυλο κατοχυρώνεται μέσα από το Σύνταγμα, για όσους διώκονται για την δράση τους «υπέρ της ελευθερίας»¹⁰, αφήνοντας τα περιθώρια για πολλές αντικρουόμενες ερμηνείες αυτού.

Η αδυναμία της ριζικής αντιμετώπισης του προβλήματος οδήγησε στην δημιουργία ενδιάμεσων μορφών προστασίας, όπως η λεγόμενη επικουρική προστασία που έχει προσωρινό χαρακτήρα, η οποία δεν προβλεπόταν από την συνθήκη της Γενεύης αλλά ρυθμίστηκε αργότερα από την Υπατεία Αρμοστεία του ΟΗΕ, από την ΕΕ και τα κράτη μέλη της.

Ο ΟΗΕ όλα αυτά τα χρόνια έχει προσθέσει νέες εμπλουτισμένες «κατευθυντήριες γραμμές» στην συνθήκη της Γενεύης. Πρόσφυγας πλέον θεωρείται το άτομο που νιώθει δικαιολογημένο φόβο, όχι μόνο εξαιτίας προσωπικής δίωξης του αλλά και λόγω συνθηκών «αδιάκριτης χρήσης βίας» που επικρατούν στην χώρα του. Σύμφωνα με τον ΟΗΕ σήμερα τέτοιες χώρες είναι το Αφγανιστάν, το Ιράκ, η Σομαλία, το Σουδάν κ.λπ. Στην πορεία των χρόνων, πρόσφυγες θεωρούνται όσοι αναγκάζονται να μεταναστεύσουν για λόγους ανωτέρας βίας, για λόγους ανεξάρτητους από την θέληση τους ακόμα και λόγους ραγδαίας επιδείνωσης των συνθηκών διαβίωσης τους, εξαιτίας φυσικών καταστροφών.

¹⁰ Ελληνικό Σύνταγμα στο άρθρο 5/2 η έμμεση αναγνώριση του ασύλου διατυπώνεται ως εξής: «Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας»

A.2.4 Η Έννοια του «Περιβαλλοντικού Πρόσφυγα»

Η έννοια του περιβαλλοντικού πρόσφυγα προσμετρά μόλις μια εικοσαετία από τον ορισμό της. Αρκετοί είναι οι επιστήμονες που σχετίζονται με το περιβάλλον, την οικολογία, την κοινωνιολογία και την οικονομία, οι οποίοι αγνοούν την ύπαρξη του όρου περιβαλλοντικός πρόσφυγας, επιπλέον πολλοί είναι και αυτοί που αμφισβητούν την χρήση ενός τέτοιου όρου καθώς αρνούνται την ύπαρξη μιας τέτοιας κατηγορίας ανθρώπων που εγκαταλείπουν τις εστίες τους κάθε χρόνο ανά τον πλανήτη εξαιτίας συνθηκών που σχετίζονται άμεσα με την αλλαγή του κλίματος, με ακραία καιρικά φαινόμενα, με έκτατα καιρικά φαινόμενα (σεισμός, έκρηξη ηφαιστείου, τυφώνας) και με άλλα φαινόμενα ανθρωπογενούς προέλευσης (πυρκαγιές, πετρελαιοκηλίδες). Όλες οι προαναφερθείσες περιπτώσεις δημιουργούν μετακινήσεις ομάδων από τις περιοχές που εμφανίζονται.

Ο όρος περιβαλλοντικός πρόσφυγας εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1970, εκείνος που τον χρησιμοποίησε για πρώτη φορά ήταν ο Lester Brown¹¹, ερευνητής του Ινστιτούτο Worldwatch. Όμως η συστηματική υιοθέτηση και ο σαφής προσδιορισμός του όρου έγινε αργότερα το 1985 από τον EI- Hinnawi(1985)¹². Σύμφωνα με τον οποίο ο όρος περιβαλλοντικός πρόσφυγας όπως αναφέρεται στην έκθεση των Η.Ε για το Πρόγραμμα του Περιβάλλοντος είναι «εκείνος που αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την εστία του εξαιτίας περιβαλλοντικών συνθηκών που απειλούν την ίδια την ύπαρξη του και έχει σημαντική επίδραση στη ζωή του».

Μετά από μια δεκαετία με την απόδοση του ορισμού του περιβαλλοντικού πρόσφυγα ασχολήθηκαν και οι ερευνητές Myers και Kent(1993)¹³. Εκείνοι περιγράφουν τον περιβαλλοντικό πρόσφυγα ως «το άτομο που δεν μπορεί να εξασφαλίσει την ασφαλή διαβίωση στην παραδοσιακή του εστία εξαιτίας κλιματολογικών αλλαγών», ορισμός αρκετά διαφοροποιημένος από εκείνον του EI- Hinnawi. Στην συνέχεια, οι EI- Hinnawi και Jackobson δεν σταματούν να εξελίσσουν τον ορισμό του περιβαλλοντικού πρόσφυγα, προσθέτοντας τρεις υποκατηγορίες στον αρχικό ορισμό:

- I. Εκτοπισθέντες πληθυσμοί εξαιτίας πρόσκαιρων περιβαλλοντικών ή φυσικών καταστροφών

¹¹ Βλ.π. Lester Brown, “ Plan B2.0”, 23/01/2006.

¹² Hinnawi, E.E., Environmental Refugees, United Nations Development Program, Nairobi, 1985.

¹³ Myers N., Environmental refugees in a globally warmed world, Bioscience, 1993.

II. Εκτοπισθέντες πληθυσμοί λόγω μόνιμων κλιματικών αλλαγών

III. Μόνιμες εκτοπίσεις πληθυσμών λόγω έλλειψη φυσικών πόρων

Τον παραπάνω διαχωρισμό ακολούθησε και η Έκθεση του IOM(International Organization Of Migration)/ RPG(Refugee Policy Group) το 1992.

Ο ορισμός όμως συνεχίζει να εμπλουτίζεται από τον H. Surke(1995), ο οποίος διέκρινε την μετανάστευση των περιβαλλοντικών προσφύγων εξαιτίας:

- I. Της αποψίλωσης των δασών
- II. Της αύξησης της στάθμης της θάλασσας
- III. Της ξηρασίας και της ερημοποίησης
- IV. Της μόλυνσης των εδαφών
- V. Της ρύπανσης του αέρα και του νερού

Το IOM εμπλούτισε σημαντικά την έννοια του περιβαλλοντικού πρόσφυγα προσθέτοντας δύο ακόμα κατηγορίες αιτίας μετακίνησης πληθυσμού, εκείνη των μετακινήσεων των πληθυσμών εξαιτίας αιτιών ανθρώπινης προέλευσης και εκείνη των μετακινήσεων εξαιτίας φυσικών αιτιών.

Τα διαθέσιμα στοιχεία που αφορούν το φαινόμενο του περιβαλλοντικού μετανάστη είναι εντυπωσιακά. Πολλές περιοχές του πλανήτη είναι πυκνοκατοικημένες εξαιτίας των μετακινήσεων των περιβαλλοντικών μεταναστών, τέτοιες περιοχές¹⁴ είναι η Ασία., η Αφρική και η Λατινική Αμερική ως κύρια αιτία της μετακίνησης τους καταγράφεται η άνοδος της στάθμης της θάλασσας.

Μια από τις πιο αντιπροσωπευτικές μελέτες περίπτωσης είναι αυτή των ψαράδων της Αϊτής, οι οποίοι εγκαταλείπουν τις εστίες τους λόγω των κλιματικών αλλαγών στην περιοχή, οι οποίες ευθύνονται για την έλλειψη των αποθεμάτων των ψαριών, καθώς η αλιεία αποτελεί την κύρια πηγή εσόδων για αυτούς.

A.2.5 Θεωρητικές Προσεγγίσεις της Μετανάστευσης

Είναι αρκετοί, οι μελετητές, οι οποίοι έχουν κατά καιρούς προσπαθήσει να προσεγγίσουν τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης, τις αιτίες αυτής και τα αποτελέσματα της, είτε στην χώρα προέλευσης, είτε στην χώρα προορισμού. Η πλειοψηφία των μελετητών καταλήγει στο κοινό συμπέρασμα ότι, το βασικό κίνητρο της μετανάστευσης από μια χώρα σε κάποια άλλη, είναι η προσδοκία της βελτίωσης της οικονομικής κατάστασης των μεταναστών και η μεγιστοποίηση του οφέλους

¹⁴ Myers, Ultimate Security, 1993d, 189

τους. Παρά ταύτα ο καθένας από αυτούς ασπάζεται και προσεγγίζει με διαφορετική θεωρητική πλατφόρμα το φαινόμενο της μετανάστευσης, δίνοντας έμφαση σε διαφορετικές παραμέτρους αυτής.

Μερικές από τις κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις του μεταναστευτικού φαινομένου είναι η νεοκλασική οικονομική θεωρία, η θεωρία των νέων οικονομικών και η θεωρία του διεθνούς εμπορίου. Επιπλέον βασικές θεωρίες χαρακτηρίζονται η θεωρία της διττής αγοράς εργασίας, η θεωρία των παγκοσμίων συστημάτων καθώς επίσης υφίσταται και η μαρξιστική προσέγγιση του φαινομένου της μετανάστευσης.

Η Νεοκλασική Θεωρία

Η νεοκλασική θεωρία αναλύει την μετανάστευση σε δύο επίπεδα, σε μακρο-επίπεδο αλλά και σε μικρο-επίπεδο. Αρχικά εστίασε στην μακροοικονομική προσέγγιση σύμφωνα με την οποία η διεθνής μετανάστευση προκαλείται από την ύπαρξη γεωγραφικών διαφορών στην προσφορά και τη ζήτηση εργασίας. Τα κράτη που διαθέτουν μεγάλο αριθμό εργατικού δυναμικού και χαμηλές συγκριτικά επενδυτικές δραστηριότητες καταλήγουν σε χαμηλότερο συγκριτικά σημείο εξισορρόπησης του επιπέδου των μισθών (Oberg, 1997, σελ 24). Σημαντική είναι και η παράμετρος των μισθολογικών διαφορών μεταξύ των κρατών που αναφέρονται σε εργατικό δυναμικό με αντίστοιχα προσόντα¹⁵.

Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι οι μετανάστες να εγκαταλείπουν τις χώρες τους για να μεταβούν σε άλλες με υψηλότερους μισθούς. Έτσι απότοκο αυτού είναι η μείωση του εγχώριου εργατικού δυναμικού και αύξηση του επιπέδου των μισθών. Παράλληλα στην χώρα υποδοχής το επίπεδο των μισθών μειώνεται καθώς αυξάνεται η προσφορά εργασίας.

Ταυτόχρονα παρατηρείται ότι οι χώρες προέλευσης μεταναστών, όπου διαθέτουν πλεονάζον εργατικό δυναμικό και χαμηλό επενδυτικό κεφάλαιο προσφέρονται ως τόπος για υψηλά κερδοφόρες άμεσες επενδύσεις. Το γεγονός αυτό σηματοδοτεί εκτός από την μεταφορά επενδυτικού κεφαλαίου, την παράλληλη μετακίνηση εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, το οποίο θέτει σε κίνηση το νεοεισερχόμενο κεφάλαιο. Ως συνέπεια των παραπάνω παρατηρείται ότι η μεταναστευτική ροή του εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και του επενδυτικού κεφαλαίου κινείται συνήθως σε αντίθετη κατεύθυνση με αυτή των ανειδίκευτων

¹⁵ Λυμπεράκη Α. και Πελαγίδης Θ. : «Ο φόβος του ξένου στην αγορά εργασίας – ενοχές και προκατάληψη στην ανάπτυξη» Αθήνα, Πόλις, 2000

μεταναστών. Σύμφωνα με την νεοκλασική προσέγγιση, η οικονομική μετανάστευση αποτελεί μηχανισμό εξισορρόπησης των διαπεριφερειακών ανισοτήτων στα επίπεδα ανάπτυξης και την υπάρχουσα χωρική οικονομική ασυμμετρία. (Lewis, 1954· Massey, 1993)

Σε αντίθεση με την μακρο που λαμβάνει υπόψη της, την μετανάστευση σε επίπεδο κρατών, η μικρο- επίπεδο προσέγγιση εξετάζει το φαινόμενο, παίρνοντας υπόψη της, τις ορθολογικές ατομικές επιλογές του εργαζόμενου. Έτσι ο εργαζόμενος δρα ως μονάδα, ακολουθώντας τους νόμους της αγοράς εργασίας, προσφορά και ζήτηση. Επιλέγει να μεταφερθεί εκεί όπου το ατομικό του, ανθρώπινο κεφάλαιο μεγιστοποιεί την απόδοση του, με βάση τις δεξιότητες του και την επαγγελματική του κατάρτιση.

Σύμφωνα με την νεοκλασική θεωρία, ο επικείμενος μετανάστης λειτουργεί ορθολογικά και καταλήγει στην μεταναστευτική απόφαση όταν το προσδοκώμενο όφελος της μετοίκησης του, δηλαδή της διαδικασίας μεταφοράς και της προσαρμογής στην χώρα υποδοχής, είναι μεγαλύτερο από το προσδοκώμενο όφελος της συνέχισης της διαμονής στην χώρα του.

Προφανώς σύμφωνα με την νεοκλασική θεωρία η μετανάστευση υφίσταται λόγω της ανισορροπίας της διεθνούς αγοράς εργασίας. Ο μηχανισμός λειτουργίας της αγοράς, δεν έχει κατορθώσει να εξισορροπήσει την προσφορά και την ζήτηση εργασίας, ώστε να μην υφίστανται μισθολογικές διαφορές ανάμεσα σε εργατικό δυναμικό με παρόμοιες παραγωγικές δυνατότητες.

Η Θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου

Σύμφωνα με την Θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου, η παραγωγική διαδικασία της εκάστοτε χώρας στηρίζεται στο συγκριτικό της πλεονέκτημα. Έτσι κάθε χώρα επικεντρώνει την παραγωγή της στο αγαθό για το οποίο διαθέτει άφθονους άρα και φτηνούς παραγωγικούς συντελεστές, ώστε να είναι ανταγωνιστική στην παραγωγική διαδικασία. Ως εκ τούτου μία χώρα που διαθέτει φθηνό εργατικό δυναμικό, θα σχεδιάσει την παραγωγή της δίνοντας προτεραιότητα σε τομείς εντάσεως εργασίας, ή θα αναγκαστεί να «εξάγει» εργαζόμενους¹⁶.

¹⁶ Λαμπριανίδης Α., και Λυμπεράκης Α., «Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη», Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 2001

Αιτία της μετανάστευσης θεωρείται η ύπαρξη διαφορών της τιμής παρόμοιων παραγωγικών συντελεστών. Η διαφορά αυτή έρχεται σε σημείο ισορροπίας, μέσω των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ χωρών με τις ίδιες παραγωγικές δυνατότητες. Με αυτόν τον τρόπο, σύμφωνα με την Θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου αμβλύνονται οι διαφορές στην τιμή των παραγωγικών συντελεστών και έτσι θα περιορίζονται οι μεταναστευτικές τάσεις.

Η Θεωρία των Νέων Οικονομικών της Μετανάστευσης

Η θεωρία αυτή, είναι μια σχετικά νέα θεωρία, η οποία διαμορφώθηκε στις αρχές της δεκαετία του 1980(Stark και Bloom, 1985). Έρχεται να διαφοροποιηθεί από την νεοκλασική θεωρία σε δύο βασικά σημεία. Το πρώτο σημείο διαφοροποίησης έγκειται στο ότι, ο κύριος δρών δεν είναι ο μετανάστης αλλά η οικογένεια αυτού, η οποία οδηγείται στην μεταναστευτική απόφαση συλλογικά

Το δεύτερο σημείο διαφοροποίησης των δύο θεωριών εντοπίζεται στην αιτία της μετανάστευσης. Καθώς η θεωρία των νέων οικονομικών δεν διακρίνει την αιτία αυτής, στην μισθολογική διαφορά αλλά στην ύπαρξη ισχυρών κινήτρων που απορρέουν από την θέληση αποφυγής ρίσκων.

Είναι μια θεωρία που ίσως βρίσκει εφαρμογή σε χώρες της Αφρικής και της Ασίας όπου μια επικείμενη απώλεια θέσης εργασίας αποτελεί σημαντικό πλήγμα στον οικογενειακό προϋπολογισμό καθώς δεν υφίσταται κοινωνική πολιτική προστασίας των ανέργων. Εκτός των άλλων σε αυτές τις χώρες λόγω συνθηκών υπάρχει μεγαλύτερη οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών μιας οικογένειας

Επιπλέον οι κίνδυνοι, σε αυτές τις οικονομίες είναι αυξημένοι καθώς στηρίζονται κατά κύριο λόγο στην αγροτική παραγωγή, η οποία επηρεάζεται από απρόσμενους παράγοντες όπως οι καιρικές συνθήκες, πράγμα που ενισχύει το ήδη ανασφαλές οικονομικό περιβάλλον.

Οι οικογένειες λειτουργώντας συλλογικά χαράσσουν στρατηγική καταμερισμού εργασίας των μελών τους, ώστε να επιτύχουν το μέγιστο οικογενειακό εισόδημα. Η επιλογή της εσωτερικής ή της εξωτερικής μετανάστευσης κάποιων μελών εξασφαλίζει την συνέχιση της ύπαρξης του οικογενειακού προϋπολογισμού.

Ο συνδυασμός της διεθνούς μετανάστευσης και της τοπικής απασχόλησης συμβάλει στην δυνατότητα συγκέντρωσης κεφαλαίου, το οποίο αξιοποιείται από την οικογένεια στην βελτίωση της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας. Πράγμα που

σημαίνει ότι η τυχόν αυξητική τάση της ανάπτυξης στην χώρα προέλευσης λόγω εμβασμάτων δεν περιορίζει τις μεταναστευτικές πιέσεις.

Τέλος η θεωρία των νέων οικονομικών της μετανάστευσης υποστηρίζει ότι η μετανάστευση δεν πρόκειται να σταματήσει ακόμα και αν επέλθει εξίσωση των μισθών μεταξύ των χωρών, καθώς τα κίνητρα της μετανάστευσης σχετίζονται με την ευρύτερη λειτουργία της αγοράς εργασίας (όπως μετανάστευση για γνώση και μεταφορά νέας τεχνογνωσίας). Σύμφωνα με την θεωρία των νέων οικονομικών της μετανάστευσης, οι κυβερνητικές πολιτικές δεν θα πρέπει να θέτουν ως στόχο την εξίσωση των μισθών μεταξύ των χωρών αλλά τη καλύτερη κατανομή του εθνικού εισοδήματος, τη αύξηση των κοινωνικών παροχών και την εξασφάλιση ασφαλούς περιβάλλοντος επιβίωσης.

Η Θεωρία της Διττής Εργασίας¹⁷

Η θεωρία της διττής εργασίας (Piore 1979, Sassen 1988), διαχωρίζει την αγορά εργασίας σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αυτής σχετίζεται με τομείς υψηλής επένδυσης και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, το οποίο έχει κατοχυρωμένα δικαιώματα όπως συλλογικές συμβάσεις, ασφαλιστική κάλυψη, συνεχή επαγγελματική κατάρτιση. Το δεύτερο μέρος αγορά εργασίας σχετίζεται με τομείς εντάσεως της εργασίας, στους οποίους απασχολούνται κατά κύριο λόγο ανειδίκευτοι εργάτες με χαμηλές απαιτήσεις δικαιωμάτων χωρίς ιδιαίτερο κόστος για τις επιχειρήσεις. Τέτοιου είδους θέσεις οι εργοδότες τις καλύπτουν κατά κύριο λόγο με μετανάστες εργαζόμενους. Η συνεχής ζήτηση για φθινό ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό από μέρους των εργοδοτών στις βιομηχανικές κοινωνίες αποτελεί την κύρια αιτία της οικονομικής μετανάστευσης.

Ο Piore (1979) δίνει τρεις πιθανές ερμηνείες για τη ζήτηση ξένων εργατών στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες: η γενική έλλειψη εργατικού δυναμικού, η ανάγκη να γεμίσουν οι θέσεις στην βάση της ιεραρχίας της εργασίας, και οι ελλείψεις εργατικού δυναμικού στο δευτερογενή τομέα της δυαδικής αγοράς εργασίας. Η τελευταία εξήγηση καλύπτεται και από τις δύο προηγούμενες. Εκτός από τη γενική έλλειψη εργατικού δυναμικού, μπορεί να παρουσιάζονται συγκεκριμένες ελλείψεις στην βάση της ιεραρχίας της εργασίας, που απορρέουν από τα προβλήματα παρακίνησης και τις δημογραφικές και κοινωνικές αλλαγές στις σύγχρονες κοινωνίες. Τα προβλήματα παρακίνησης προκύπτουν καθώς οι θέσεις εργασίας στη

¹⁷ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου αιώνα», Αθήνα, Κριτική, 2010

βάση της αλυσίδας εργασίας συνδέονται συχνά με τη χαμηλή κοινωνική θέση και τις περιορισμένες προοπτικές επαγγελματικής ανέλιξης. Συχνά εκφράζεται απροθυμία από εργατικό δυναμικό με υψηλή ειδίκευση(εκπαίδευση- κατάρτιση), να καταλάβει τη θέση ανειδίκευτου εργάτη. Ως αποτέλεσμα στο κενό που δημιουργείται στην βάση της ιεραρχίας της εργασίας, οι εργοδότες καταφεύγουν στην πρόσληψη αλλοδαπών εργαζομένων.¹⁸

Η Θεωρία των Παγκοσμίων Συστημάτων

Σύμφωνα με την θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων(Wallerstein 1974), η διόγκωση των διαστάσεων του μεταναστευτικού φαινομένου απορρέει από την κυριάρχηση της καπιταλιστικής αγοράς στο σύνολο των χωρών.

Η εντεινόμενη εκμετάλλευση των αναπτυσσόμενων χωρών από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, όπου βρίσκουν νέους τόπους οικονομικής δραστηριότητας και αύξησης των κερδών τους, επιφέρει αλλαγές στις τοπικές κοινωνίες. Οι εργαζόμενοι εγκαταλείπουν την αγροτική παραγωγή και οδηγούνται στην εκμισθωμένη εργασία στα αστικά κέντρα καθώς επίσης οι μικρό επιχειρήσεις εξαγοράζονται ή κλείνουν λόγω του ασυναγώνιστου ανταγωνισμού των πολυεθνικών.

Επίσης παρατηρείται ότι, οι φτωχότερες χώρες αναγκάζονται να ‘εξάγουν’ εργαζόμενους και να εισάγουν κεφάλαιο και προϊόντα επιβεβαιώνοντας, την αντίστροφη ροή μετακίνησης, την οποία υποστηρίζει και η νεοκλασική θεωρία.

Σύμφωνα με την θεωρία των Παγκόσμιων Συστημάτων η μετανάστευση εξαρτάται από την δομή της παγκόσμιας αγοράς, η οποία δεν αφήνει περιθώρια πολιτικών καθώς η επιρροή του μεγάλου κεφαλαίου στην πολιτική είναι τόσο ισχυρή που δεν θα της επέτρεπε να θίξει τα κέρδη του.

Μαρξ και Λένιν για την μετανάστευση

Το ζήτημα της μετανάστευσης δεν απασχόλησε ιδιαίτερα τον Μαρξ και τον Ένγκελς καθώς το φαινόμενο της μετανάστευσης δε είχε πάρει τα χαρακτηριστικά και τις διαστάσεις που έχει σήμερα. Παρόλα αυτά μέσω μιας επιστολής του Μαρξ που δημοσιεύτηκε στις γερμανικές εφημερίδες στις 4 Μάη του 1866, εκπροσωπώντας

¹⁸ Η θεωρία γράφτηκε στις αρχές της δεκαετίας το 80 , με κύριο στόχο να ερμηνεύσει το φαινόμενο της μετανάστευσης , με το πέρασμά των χρόνων τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης μεταβάλλονται και η ανάγκη για φθηνά εργατικά χέρια πλέον καλύπτεται με την μετεγκατάσταση των μονάδων παραγωγής σε χώρες με φθηνό εργατικό δυναμικό.

το κεντρικό συμβούλιο της Διεθνούς Ένωσης Εργατών, διατυπώθηκε η θέση του για το ρόλο των μεταναστών και την θέση της εργατικής τάξης απέναντι σε αυτούς.

Η επιστολή με τίτλο «Μια προειδοποίηση» γράφτηκε ώστε να αποτρέψει τους Γερμανούς εργάτες να χρησιμοποιηθούν ως απεργοσπάστες από του μεγαλοκαπιταλιστές της Σκωτίας απέναντι στους ραφεργάτες του Εδιμβούργου που αγωνίζονταν για αύξηση μισθών και βελτίωση των συνθηκών εργασίας. Η επιστολή αυτή ήταν η συνέχεια της επιτυχημένης προσπάθειας της Διεθνούς των Εργατών, απέναντι στους Εγγλέζους βιομήχανους, που είχαν προσπαθήσει να χρησιμοποιήσουν την εργατική τάξη της Γαλλίας, του Βελγίου, της Ελβετίας ως απεργοσπαστικό μηχανισμό.

Η επιστολή κλείνει ως εξής: «Είναι ζήτημα τιμής για τους Γερμανούς εργάτες να αποδείξουν στους εργάτες των υπόλοιπων χωρών ότι και αυτοί, όπως οι αδερφοί τους στην Γαλλία, το Βέλγιο και την Ελβετία, γνωρίζουν πώς να υπερασπιστούν τα κοινά συμφέροντα της τάξης τους και δεν θα γίνουν υποτακτικά όργανα του κεφαλαίου στον αγώνα του ενάντια στην εργατική τάξη»¹⁹.

Διατυπώνεται ευκρινώς η θέση ότι το εργατικό κίνημα έχει ευθύνη να μην επιτρέπει την χρησιμοποίηση της εργατικής τάξης, ανεξάρτητα αν προέρχεται από το ίδιο ή άλλο κράτος, ως απεργοσπαστικού 'μηχανισμού' ενάντια σε άλλο κομμάτι της εργατικής τάξης ή εργατικό κλάδο που βρίσκεται σε αγώνα. Ο Λένιν εξετάζοντας στα πλαίσια του ιμπεριαλιστικού σταδίου του καπιταλισμού τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης, θέτει με κατηγορηματικό τρόπο το ζήτημα του προσανατολισμού και της στάσης που πρέπει να έχει η εργατική τάξη απέναντι στο θέμα αυτό.

Ο Λένιν καταπιάστηκε ξανά με το θέμα της μετανάστευσης εξαιτίας της διαμάχης που ξέσπασε στο 7^ο Συνέδριο της Β' Διεθνούς ανάμεσα τους σοσιαλοδημοκράτες (μπολσεβίκους) και τους οπορτουνιστές, τους εκφραστές της εργατικής αριστοκρατίας των αναπτυγμένων καπιταλιστικών κρατών όπως τους χαρακτήριζε ο ίδιος, ιδιαίτερα αυτούς των ΗΠΑ και της Αυστραλίας, που έθεσαν το ζήτημα της απαγόρευσης της μετανάστευσης εργαζομένων από τη Κίνα και την Ιαπωνία επειδή θεωρούσαν ότι θα στέκονταν εμπόδιο στο εργατικό κίνημα των χωρών τους, λόγω της απειρίας και της μέχρι τότε ανικανότητας τους στην οργάνωση της πάλης του εργατικού κινήματος στις χώρες τους.

¹⁹ Β.Ι. Λένιν: «Απαντα», Σύγχρονη Εποχή τ. 16

Στα παραπάνω ο Λένιν απαντά με ένα άρθρο²⁰ στο οποίο εξηγεί το λόγο της διαμάχης, ότι δηλαδή οι οπορτουνιστές κυριευμένοι από συντεχνιακό πνεύμα δεν συνειδητοποιούν τα σοσιαλιστικά τους καθήκοντα ώστε να δουλέψουν, να διαφωτίσουν και να οργανώσουν τα κομμάτια της εργατικής τάξης που δεν έχουν ενταχθεί ακόμα στο εργατικό κίνημα. Το αποτέλεσμα του συνεδρίου και το γενικό συμπέρασμα είναι ότι θα πρέπει να ισχυροποιηθεί η αλληλεγγύη της εργατικής τάξης όλων των χωρών.

Ο Λένιν συνεχίζει με ένα άρθρο του «Ο καπιταλισμός και η μετανάστευση των εργατών» στο οποίο αναφέρει: «Ο καπιταλισμός δημιούργησε μια ιδιαίτερη κατηγορία μετανάστευσης των λαών. Οι γρήγορα αναπτυσσόμενες χώρες στο βιομηχανικό τομέα, χρησιμοποιώντας περισσότερες μηχανές, εκτοπίζοντας τις καθυστερημένες χώρες από την παγκόσμια αγορά, ανεβάζουν τον μισθό εργασίας πάνω από το μέσο επίπεδο και προσελκύουν μισθωτούς εργάτες από καθυστερημένες χώρες».

Ο αναπτυγμένος καπιταλισμός τους παρασύρει βίαια στην δίνη του, τους υποχρεώνει να συμμετέχουν σε ένα κοσμοϊστορικό κίνημα, τους φέρνει αντιμέτωπους με την ισχυρή, διεθνή τάξη των βιομηχάνων. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι μόνο η εξαιρετική φτώχεια αναγκάζει τους ανθρώπους να εγκαταλείπουν την πατρίδα τους. Οι πιο καθυστερημένες χώρες του παλιού κόσμου που διατηρήσαν τα περισσότερα υπολείμματα της δουλοπαροικίας²¹ σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής, υποβάλλονται ως πούμε σε ένα αναγκαστικό εκπολιτισμό.

Και συνεχίζει λέγοντας ότι «ο αμερικάνικος καπιταλισμός αποσπά εκατομμύρια εργάτες της καθυστερημένης Ανατολικής Ευρώπης από την μισό μεσαιωνική τους κατάσταση και τους μπάζει στις γραμμές της πρωτοπόρας, της διεθνούς στρατιάς του προλεταριάτου. Όσο πιο καθυστερημένη είναι μία χώρα, τόσο περισσότερους ανεκπαίδευτους, ανειδίκευτους, εργάτες γης δίνει. Τα προηγμένα

²⁰ Άρθρο τοποθέτησης προς το Διεθνές Σοσιαλιστικό Συνέδριο της Στουτγάρδης, βλέπε «Απαντα», Σύγχρονη Εποχή τ.16 σελ 91

²¹ Δουλοπαροικία: φεουδαρχικό δίκαιο που κατοχυρώνει την εξάρτηση του αγρότη από τον φεουδάρχη καθώς και το δικαίωμα του φεουδάρχη πάνω στην προσωπικότητα και την εργασία του αγρότη. Η δουλοπαροικία νομιμοποιεί την όχι απόλυτη εξουσία του φεουδάρχη πάνω στον εργάτη της παραγωγής, το δουλοπάροικο, που δεν είναι απόλυτη ιδιοκτησία του φεουδάρχη, για αυτό δεν μπορεί πια να τον σκοτώσει όπως συνέβαινε στην δουλοκτητική κοινωνία. (Κοινωνικοπολιτικό Λεξικό, Αθήνα 2004, Δ.Γ.Κασούρας)

κράτη κρατούν, ας πούμε τις καλύτερες δουλείες, αφήνοντας στις μισοβάρβαρες χώρες τις χειρότερες δουλειές²².»

Στο τέλος του άρθρου υπάρχει μια καθοριστική και επίκαιρη επισήμανση: «Η αστική τάξη διεγείρει τους εργάτες του ενός έθνους ενάντια στους εργάτες του άλλου έθνους, προσπαθώντας να τους διαιρέσει. Οι συνειδητοί εργάτες, κατανοώντας ότι είναι αναπόφευκτο και προοδευτικό το σπάσιμο όλων των εθνικών φραγμάτων που βάζει ο καπιταλισμός, προσπαθούν να βοηθήσουν τη διαφώτιση και οργάνωση των συντρόφων τους που προέρχονται από τις καθυστερημένες χώρες».

Ο Λένιν στο σημείωμα του «Ο ιμπεριαλισμός και ο σοσιαλισμός στην Ιταλία» περιγράφει την κατάσταση των Ιταλών μεταναστών εργατών σε άλλες ιμπεριαλιστικές χώρες, αναφέροντας²³: « Στην περίοδο 1870-1880 από την Ιταλία μετανάστευαν περίπου 100.000 το χρόνο, ενώ σήμερα οι μετανάστες φτάνουν το μισό εκατομμύριο κι όλοι τους είναι πάμφτωχοι, που τους διώχνει από τη χώρα τους άμεσα η πείνα τους με την κυριολεκτική σημασία της λέξης, όλοι τους είναι προμηθευτές εργατικής δύναμης στους χειρότερα αμειβόμενους κλάδους της βιομηχανίας, όλη αυτή η μάζα μένει στις πιο πυκνοκατοικημένες, στις πιο φτωχές και στις πιο βρώμικες συνοικίες των πόλεων της Αμερικής και της Ευρώπης. Ο αριθμός των Ιταλών που ζουν στο εξωτερικό από ένα εκατομμύριο που ήταν το 1881 ανέβηκε στα 5 ½ εκατομμύρια το 1910».

Με αφορμή την Ελβετία «μια ιμπεριαλιστική χώρα που ξετσίπωτα εκμεταλλεύεται τους ξένους εργάτες, αφήνοντας τους χωρίς δικαιώματα, όπου οι ξένοι εργάτες αποτελούσαν το 24,4% της βιομηχανίας²⁴. Ο Λένιν υποστηρίζει την εξίσωση των δικαιωμάτων των ξένων και ντόπιων εργατών²⁵.

²² Β. Ι. Λένιν: «Άπαντα», Σύγχρονη Εποχή, τ.24

²³ Β. Ι. Λένιν: «Άπαντα», Σύγχρονη Εποχή, τ.27

²⁴ Β. Ι. Λένιν: «Άπαντα», Σύγχρονη Εποχή, τ.28

²⁵ Β. Ι. Λένιν: «Το στρατιωτικό πρόγραμμα της προλεταριακής επανάστασης», «Άπαντα», Σύγχρονη Εποχή, τ.30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Α.3.1 Η Παγκόσμια Μετανάστευση Σήμερα

Οι σχέσεις εξάρτησης και αλληλεξάρτησης των κρατών όπως έχουν διαμορφωθεί, αντικατοπτρίζουν την ανισόμετρη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η διεθνοποίηση του κεφαλαίου οξύνει τις εσωτερικές και τις διακρατικές αντιθέσεις, οδηγώντας σε μετακινήσεις πληθυσμών από τις σχετικά καθυστερημένες καπιταλιστικά χώρες προς τις πιο προηγμένες.

Στην αύξηση της μετανάστευσης έχουν συμβάλει ιδιαίτερες συνθήκες και διακρατικές συμφωνίες ²⁶ που αίρουν τους βασικούς περιορισμούς «σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο» στην κίνηση κεφαλαίων εργαζομένων, εμπορευμάτων και υπηρεσιών.

Η μετανάστευση πήρε νέα ποιοτικά χαρακτηριστικά μετά την ανατροπή του σοσιαλιστικού κόσμου την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Μαζί με τις καπιταλιστικές οικονομίες της αγοράς που αναδύθηκαν, αναδύθηκαν τα σύγχρονα προβλήματα που συνοδεύουν καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Η έναρξη εμφυλίων συρράξεων αλλά και εθνικιστικών διωγμών οδήγησε μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού των χωρών που οικοδομούσαν σοσιαλισμό να στραφεί προς την ‘εκπολιτισμένη’ Ευρώπη. Αυτό το μεταναστευτικό ρεύμα έχει διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά σε σχέση με τις συνηθισμένες ροές πληθυσμού. Ο κύριος όγκος των εργαζομένων που αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν προς την Δυτική Ευρώπη αποτελούσε ένα εξειδικευμένο δυναμικό με διαφορετικά πρότυπα ζωής το οποίο η Ευρώπη δυσκολεύτηκε να το αφομοιώσει αλλά και να τα αξιοποιήσει.

Η όξυνση των ανταγωνισμών του κεφαλαίου σε συνδυασμό με το βάθεμα των καπιταλιστικών κρίσεων υπερσυσσώρευσης, φέρνουν στο προσκήνιο την αυξανόμενη ανάγκη του κεφαλαίου να τοποθετηθεί σε νέες αγορές και να εκμεταλλευτεί νέες πλουτοπαραγωγικές πηγές. Τα παραπάνω εκφράστηκαν με τις επεμβάσεις του ΝΑΤΟ και της ΕΕ στα Βαλκάνια, την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, στο Αφγανιστάν, το Ιράκ²⁷.

Οι χώρες της Αφρικής αιμορραγούν από τους εμφύλιους πολέμους, έτσι ώστε να μπορεί να γίνεται ανενόχλητα, η αξιοποίηση και η εκμετάλλευση του πλούσιου

²⁶ Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα, η Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1991 που σηματοδότησε την περαιτέρω εμβάθυνση της διαδικασίας της καπιταλιστικής ενοποίησης στο εσωτερικό της ΕΕ

²⁷ «Σχέδιο διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών κατέθεσε η Ελλάδα στη Κομισιόν», in.gr, ανακτήθηκε την 11/12/2010

υπεδάφους της. Ενδεικτικά, στο Σουδάν αλλά και στην Σομαλία οι εμφύλιοι διαρκούν ήδη πάνω από 10 χρόνια καταγράφοντας ανυπολόγιστες φυσικές και ανθρώπινες καταστροφές²⁸. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΗΕ ο αριθμός των μεταναστών προσεγγίζει τα 200 εκατομμύρια. Το 2009, 16 εκατομμύρια έφτασαν οι πρόσφυγες που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την χώρα τους, 40% περισσότεροι από το 2008 και 60% περισσότεροι από το 2007²⁹.

Στις έξι πρώτες θέσεις της διεθνούς κατάταξης χωρών διαρροής μεταναστών βρίσκονται η Κολομβία, το Ιράκ, το Σουδάν, το Αφγανιστάν και το Πακιστάν. Το 80% των προσφύγων των χωρών κατά την διάρκεια της πρώτης φάσης της μεταναστευτικής τους πορεία, φιλοξενείται από γειτονικές χώρες, σε άθλια καταλύματα³⁰ για μακρά χρονική περίοδο. Τα παραπάνω στοιχεία καταρρίπτουν το μύθο ότι η Ευρώπη επωμίζεται το μεγαλύτερο μέρος του 'βάρους' των μεταναστών. Στις χώρες που δέχονται τους μετανάστες στην πρώτη φάση του μεταναστευτικού τους ταξιδιού, δραστηριοποιούνται οργανωμένα κυκλώματα παράνομης μεταφοράς μεταναστών έναντι αδρής αμοιβής, ως τέτοια έχει χαρακτηριστεί κατά καιρούς και η γειτονική Τουρκία.

A.3.2 Η Μετανάστευση στην Ελλάδα

Γεγονός είναι ότι η Ελλάδα λόγω της περιορισμένης οικονομικής της ανάπτυξης δεν αποτελούσε τόπο έλξης για τους μετανάστες κατά το παρελθόν. Οι σημαντικότερες μεταναστευτικές ροές που καταγράφηκαν, στις αρχές του 20 αιώνα αφορούσαν κυρίως τη υποδοχή μεταναστών από τα Βαλκάνια λόγω των βαλκανικών πολέμων και πρόσφυγες από την Μικρά Ασία και την Αίγυπτο. Οι περισσότεροι πρόσφυγες ήταν ελληνικής καταγωγής, στοιχείο που διευκόλυνε την ενσωμάτωση τους(κοινή θρησκεία, κουλτούρα, γλώσσα). Η συμβολή τους στην ελληνική οικονομία εκείνης της εποχής ήταν καθοριστική, καθώς όντας καλοί γνώστες του εμπορίου δραστηριοποιήθηκαν και διεύρυναν τις εμπορικές συναλλαγές της χώρας.

Με το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, η οικονομική και πολιτική αστάθεια στην Ελλάδα, οδηγεί πλήθος εργαζομένων να μεταναστεύσουν³¹ σε χώρες

²⁸ Κωνσταντίνος Π. Καλοφωλιάς, «Το μεταναστευτικό ζήτημα στην Μεσόγειο(Ισπανία- Ιταλία- Ελλάδα)», Αθήνα, 2011

²⁹ Βλ. Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών, 'Μήνυμα του Μπαν Κι- Μουν, Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ', 18/12/2009 – Διεθνής Ημέρα για τους Μετανάστες, www.unric.org

³⁰ Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες, 2009

³¹ Λίνα Βεντούρα: «Έλληνες μετανάστες στο Βέλγιο», Αθήνα, Νεφέλη, 1999

με αυξανόμενες ανάγκες σε εργατικό δυναμικό³² (Γερμανία, Βέλγιο, ΗΠΑ, Αυστραλία κλπ). Η μεταναστευτική αυτή ροή διακόπηκε στα τέλη της δεκαετίας του 70 λόγω της πετρελαϊκής κρίσης και των περιοριστικών μέτρων που πάρθηκαν από τις χώρες υποδοχής³³. Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980, καταγράφονται μαζικές ροές εισόδου μεταναστών από την Μέση Ανατολή και τις Φιλιππίνες, οι οποίες μεταβάλλουν την Ελλάδα από χώρα εξαγωγής μεταναστών, σε χώρα υποδοχής.

Η δεκαετία του 90 χαρακτηρίζεται ορόσημο όσον αφορά την μελέτη του σύγχρονου μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα. Η ανατροπή του σοσιαλιστικού κόσμου, η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας, η άμεση γειτνίαση με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και η ισχυρή της οικονομική παρουσία ανάμεσα στις χώρες των Βαλκανίων οδήγησαν στην κατακόρυφη αύξηση της εισροής μεταναστών.

Πιο συγκεκριμένα, οι μεταναστευτικές ροές ομαδοποιούνται ως εξής:

- Παλιννοστούντων ομογενών, κυρίως Ελλήνων Ποντίων από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες (Γεωργία, Καζακστάν, Ρωσία και Αρμενία).
- Ελλήνων ομογενών αλβανικής υπηκοότητας (Βορειοηπειρώτες).
- Οικονομικών μεταναστών από χώρες που τότε ήταν εκτός ΕΕ όπως Αλβανούς, Ουκρανούς, Γεωργιανούς, Ρουμάνους και Βουλγάρους
- Ένας συγκριτικά μικρότερος αριθμός απόδημων Ελλήνων που επιστρέφουν από την Βόρεια Ευρώπη, τις ΗΠΑ, τον Καναδά και την Αυστραλία.

Στις παραπάνω ομαδοποιημένες μεταναστευτικές ροές έρχονται να προστεθούν, τα πιο πρόσφατα κύματα μεταναστών από την Μέση Ανατολή, την Ασία και την Αφρική. Στις περιοχές αυτές τα τελευταία χρόνια εξαιτίας των πολιτικών αποσταθεροποίησης, σημειώνεται μεγάλη διαρροή πληθυσμού. Βασική κατεύθυνση κίνησης για αυτούς αποτελεί η ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, ως χώρες τελικού προορισμού δηλώνονται η Γερμανία, η Ιταλία και η Γαλλία,. Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως χώρα ‘σταθμός’, είτε ως χώρα ‘εισόδου’ στην ΕΕ. Παρά ταύτα ο

³² Οικονομική δραστηριοποίηση σε τομείς εντάσεως εργασίας όπως τα ορυχεία στο Βέλγιο

³³ Μαρία Βλαχάκη, « Δικαιώματα και μετανάστευση- παλιννόστηση στην ΕΕ», Ηρόδοτος, Αθήνα, 2010

κανονισμός του Δουβλίνου II³⁴ περιορίζει την διάχυση των μεταναστών στο σύνολο της ΕΕ, με αποτέλεσμα να εγκλωβίζονται στην Ελλάδα, για μακρά χρονική περίοδο.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001, ο αριθμός μεταναστών στην Ελλάδα ανερχόταν σε 750.091, αριθμός που δεν περιλαμβάνει τους πολίτες κρατών-μελών της ΕΕ (των 15). Ακριβής αριθμητική καταγραφή του συνόλου των μεταναστών δεν υφίσταται. Ως επί το πλείστον οι ερευνητικές προσπάθειες καταμέτρησης των μεταναστών αφορούν τους 'νόμιμους μετανάστες', αποκλείοντας πρακτικά τους 'μη νόμιμους'. Μολαταύτα οι ανυπέρβλητες, αρκετές φορές, δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες εξαιτίας του γραφειοκρατικού χαρακτήρα του κράτους, εμποδίζουν την ανανέωση και παραλαβή της άδειας παραμονής. Το γεγονός αυτό αφήνει περιθώρια λαθεμένων αριθμητικών προσεγγίσεων των 'νόμιμων' μεταναστών και την δημιουργία σύγχυσης με τους μετανάστες που επιθυμούν να νομιμοποιηθούν, πληρούν τις προϋποθέσεις αλλά δεν είναι 'ακόμη' 'νόμιμοι'. Όλα τα παραπάνω οδηγούν τις έρευνες που πραγματοποιούνται στο να μην καταλήγουν σε ταυτόσημα συμπεράσματα.

Έκδηλο είναι ότι, πλέον το ημι-παράνομο καθεστώς επιβίωσης των μεταναστών που διατηρείται εδώ και χρόνια δεν μπορεί να δικαιολογηθεί πια από την λειψή προετοιμασία υποδοχής και το ξάφνιασμα της ελληνικής κοινωνίας κατά την δεκαετία του 90 που επικαλούνται κάποιοι. Η ανεκτικότητα του καθεστώτος της ημι- παρανομίας των μεταναστών, σχετίζεται με την αποδεδειγμένη εξάρτηση του επιπέδου αμοιβής με την κατοχή ή μη των νόμιμων εγγράφων παραμονής στην Ελλάδα.

Τα στοιχεία της έκθεσης της Κεντρικής Επιτροπής Απλούστευσης Διαδικασιών(ΚΕΑΔ) του Υπουργείου Εσωτερικών³⁵ παρουσιάζουν ότι το 2008 είχαν εκδοθεί 480.000 άδειες διαμονής, 250.000 αιτήσεις βρίσκονταν σε καθεστώς εξέτασης, ειδική κατηγορία αποτελούσαν οι 200.000 ομογενείς από την πρώην ΕΣΣΔ και την Αλβανία. Οι παράνομοι μετανάστες υπολογίζονταν κατά προσέγγιση στις 260.000.

³⁴ Ο κανονισμός Δουβλίνου II (ή Κανονισμός 343/2002) είναι ένα νομικό κείμενο που θεσπίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και καθορίζει την χώρα η οποία θα είναι υπεύθυνη για να δώσει άσυλο στον αιτούντα πρόσφυγα. Σύμφωνα με τον Κανονισμό Δουβλίνου-II ένας μετανάστης δικαιούται να ζητήσει άσυλο στην Ευρωπαϊκή χώρα στην οποία θα εισέλθει την πρώτη φορά. Μετανάστες οι οποίοι εισέρχονται στην Ελλάδα και κατόπιν μεταβαίνουν σε άλλη χώρα για να αιτηθούν άσυλο θα πρέπει σύμφωνα με τον κανονισμό Δουβλίνου II να επιστρέφονται πίσω στην Ελλάδα

³⁵ Έκθεση σχετικά με την απλούστευση των διαδικασιών παροχής υπηρεσιών προς αλλοδαπούς από χώρες εκτός ΕΕ, Ιούνιος 2008

Το 2007 την συντριπτική πλειοψηφία των αδειών παραμονής κατείχαν οι Αλβανοί(62,97%), ακολουθούν οι Βούλγαροι (5,64%), οι Ουκρανοί (3,94%), οι Ρουμάνοι(3,29%) και οι Γεωργιανοί(2,69%). Το 54% των μεταναστών είναι άνδρες(έναντι με το 45% στην ΕΕ).

Περιφέρεια	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Β.Ελλάδα	29.9	30.8	31.1	31.0	30.8	26.2	25.8	25.2	25.0	24.9	24.8	24.8	24.1
Αν. Μακεδονία, Θράκη	4.5	4.5	4.4	4.4	4.4	4.0	4.1	3.8	3.7	3.7	3.7	3.7	3.6
Κ. Μακεδονία	16.5	17.5	17.5	17.5	17.5	14.7	14.4	14.0	13.8	13.9	13.9	13.9	13.5
Δ. Μακεδονία	2.8	2.7	2.9	2.9	2.8	2.2	2.2	2.2	2.2	2.1	2.2	2.2	2.1
Θεσσαλία	6.1	6.1	6.2	6.3	6.1	5.2	5.2	5.1	5.2	5.1	5.0	5.0	4.8
Ήπειρος	2.3	2.2	2.4	2.4	2.5	2.4	2.4	2.3	2.3	2.3	2.3	2.4	2.3
Ιόνια Νησιά	1.6	1.6	1.8	1.7	1.7	1.7	1.8	1.7	1.7	1.6	1.6	1.7	1.6
Δυτική Ελλάδα	5.6	5.6	5.4	5.3	5.1	4.6	4.5	4.5	4.5	4.3	4.3	4.3	4.2
Στερεά Ελλάδα	7.8	8.0	7.8	7.6	7.2	5.7	5.5	5.0	4.8	4.8	4.8	4.8	4.5
Πελοπόννησος	5.0	5.0	5.2	5.3	5.3	4.9	4.7	4.3	4.3	4.2	4.4	4.4	4.3
Αττική	38.1	36.7	36.2	36.5	37.1	44.9	45.8	47.5	48.0	48.9	48.9	48.4	49.9
Β. Αιγαίο	1.6	1.6	1.7	1.7	1.7	1.3	1.4	1.3	1.4	1.3	1.3	1.4	1.3
Ν. Αιγαίο	2.8	3.0	3.2	3.1	3.2	3.2	3.1	3.0	3.0	2.8	2.8	2.9	2.8
Κρήτη	5.3	5.4	5.4	5.3	5.4	5.0	5.1	5.2	5.0	4.9	4.8	4.9	4.9

Πίνακας: Ποσοστά μεταναστών επί του συνόλου, σε κάθε Περιφέρεια, μεταξύ 1995 και 2007

Πηγή: Eurostat, 2008

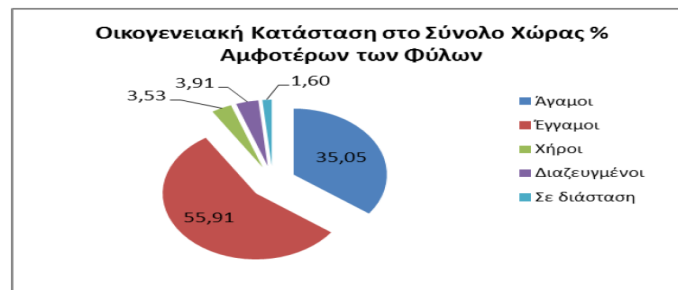
Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ) οι ισχύουσες άδειες παραμονής το 2008 ήταν 600.000, οι άδειες διαμονής που ήταν σε εκκρεμότητα έφταναν τις 200.000, ενώ ο αριθμός των μη νόμιμων μεταναστών κυμαινόταν μεταξύ 172.250 και 209.402. Σύμφωνα με άλλες έρευνες, το 2007 ο συνολικός αριθμός των μεταναστών ανερχόταν σε 1.247.000 άτομα. Σύμφωνα με την Eurostat, το 2008 ο πληθυσμός της Ελλάδας ήταν 11.215.00, 43.300 περισσότερος συγκριτικά με το 2007, αύξηση που οφείλεται κυρίως στην μετανάστευση (41.000) παρά στην αύξηση γεννήσεων Ελλήνων υπηκόων.

A.3.2.1 Δημογραφικά Στοιχεία

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά μιας κοινωνικής ομάδας και ιδιαίτερα αυτής των μεταναστών, είναι σημαντική παράμετρος για να μπορέσει να μελετήσει κανείς την συμπεριφορά αυτής στα πλαίσια μιας κοινωνίας.

Τα δημογραφικά στοιχεία που έχουμε προκύπτουν, πρώτον από την απογραφή του 2001³⁶, καθώς τα αποτελέσματα της απογραφής του 2011 δεν έχουν δημοσιοποιηθεί ακόμα και δεύτερον από μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με το αντικείμενο της μετανάστευσης.

Ενδεικτικά, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα στην Ελλάδα, ο καταγεγραμμένος αριθμός των μεταναστών έφτανε τους 762.000(ΕΣΥΕ, 2001)³⁷. Το 54% αποτελούνταν από άνδρες και το 45,5% από γυναίκες, που κατά αναλογία αντιστοιχούν στο 7,3% του πληθυσμού της χώρας. Αξιοσημείωτο είναι ότι το ποσοστό των γυναικών διαφέρει ανάλογα με την εθνικότητα από 3 έως 74%. Η μεταναστευτική προσέλευση στην Ελλάδα ορισμένων χωρών είναι καθαρά ανδρική υπόθεση όπως από Μπαγκλαντές(97% ανδρική μετανάστευση), Πακιστάν(96%), Ινδία(93%). Για άλλες χώρες όμως η μετανάστευση στην Ελλάδα είναι κατά βάση γυναικείο φαινόμενο όπως Ουκρανία(74%), Φιλιππίνες(72%) .

Διάγραμμα: Οικογενειακή κατάσταση μεταναστών

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

Βασικό δημογραφικό στοιχείο είναι ότι ο κύριος όγκος των μεταναστών (80%) βρίσκεται σε παραγωγική ηλικία 15 – 64 ετών, το 17% είναι ηλικίας 0 – 14 ετών ενώ μόλις το 3,5% είναι ηλικιωμένος πληθυσμός πάνω από 65 ετών. Παρόμοια συμπεράσματα προκύπτουν και από την Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2004-5, στην οποία καταγράφεται ότι στην ηλικιακή ομάδα των 20 με 24 χρόνων ανήκουν 93 χιλιάδες μετανάστες και στην ηλικιακή ομάδα 30 με 34 ανήκουν 97 χιλιάδες αντίστοιχα(Λιανός 2003)

³⁶ ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού. Γ. Κρητικίδης, 2004, τ.β

³⁷ Από σύγκριση στοιχείων με τα αποτελέσματα της απογραφής του 1991, όπου οι μετανάστες στην Ελλάδα καταγράφονταν στους 167. (Βλ. Πετρονότη κ Τριανταφυλλίδου 2003)

Παρατηρείται ότι η συντριπτική πλειοψηφία (80%) των μεταναστών επιλέγουν να εγκατασταθούν σε αστικά κέντρα, ενώ το υπόλοιπο (20%) επιλέγει την ύπαιθρο και αγροτικές περιοχές. Η αναλογία αυτή δεν ακολουθεί το ίδιο ποσοστό σε γυναίκες και άνδρες. Οι γυναίκες έχουν μια πιο ελαφριά προτίμηση στις αστικές περιοχές ενώ οι άνδρες σε αγροτικές περιοχές³⁸.

Στην Βόρεια Ελλάδα³⁹ η απασχόληση στις αγροτικές περιοχές είναι καθαρά αλβανική υπόθεση. Στην Βόρεια Ελλάδα λόγω γειτνίασης εγκαθίστανται κατά κύριο λόγο Αλβανοί, Βούλγαροι, Ρώσοι και Αρμένιοι. Στην Κεντρική Ελλάδα κατά βάση συγκεντρώνονται Αλβανοί και Βούλγαροι. Τα Ιόνια Νησιά δέχονται μετανάστες από Γερμανία, ΗΠΑ, Ην. Βασίλειο. Ενώ τα νησιά του Αιγαίου δέχονται μετανάστες από Αλβανία, Ρουμανία, Γερμανία, ΗΠΑ, Καναδά, Αυστραλία. Στην Κρήτη συναντάμε αρκετούς μετανάστες από Μέση Ανατολή. Τέλος στην Αττική συναντάμε όλες τις εθνικότητες.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2001
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	15.146
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	100.178
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	8.870
ΗΠΕΙΡΟΣ	15.692
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	31.957
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	19.460
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	35.144
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	39.397
ΑΤΤΙΚΗ	370.218
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	47.882
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	9.711
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	28.112
ΚΡΗΤΗ	40.424
ΣΥΝΟΛΟ	762.191

Πίνακας: Κατανομή μεταναστών στις περιφέρειες της Ελλάδας

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

Α.3.2.2 Οι μετανάστες και οι λόγοι εγκατάστασης τους στην Ελλάδα

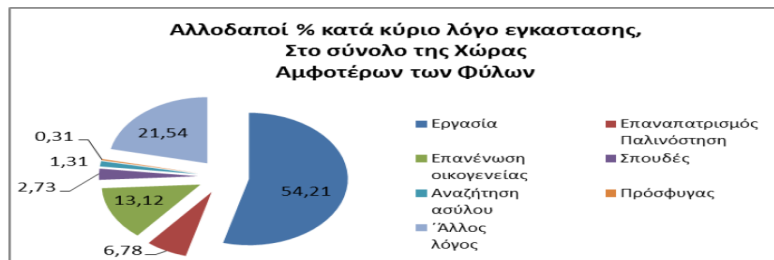
Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής της ΕΣΥΕ του 2001, ο κύριος λόγος επιλογής της Ελλάδας ως χώρα προορισμού για τους μετανάστες είναι η εργασία. Από τους 762,000 μετανάστες, οι 413, 000 έχουν έρθει στην Ελλάδα για λόγους εργασίας, οι 100,000 περίπου για λόγους επανένωσης της οικογένειας και οι 51,694

³⁸ Βλ. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ, 2006. Οι μετανάστριες απασχολούνται κατά κύριο λόγο στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα(υπηρεσίες).

³⁹ Λαμπριανίδης Α, και Λυμπεράκη Α., «Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη», Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 2001

για λόγους επαναπατρισμού και παλιννόστησης. Επιπλέον λόγος είναι η μετανάστευση για σπουδές καθώς και η αναζήτηση ασύλου.

Επιπρόσθετα τα ευρήματα από την βάση δεδομένων 2003-4 του Υπουργείου Εξωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης κι Αποκέντρωσης καταδεικνύουν πως οι λόγοι εκδόσεως αδειών παραμονής είναι βασικά η εργασία σε ποσοστό 68,1% ,η οικογενειακή συνένωση με ποσοστό 14,5%, οι ανεξάρτητες υπηρεσίες με ποσοστό 12,1% και η εποχιακή εργασία με ποσοστό 2,3%.(Εκμε-Πουλοπούλου)

Διάγραμμα: Κύριοι λόγοι εγκατάστασης
Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

Α.3.2.3 Το Εκπαιδευτικό Επίπεδο των Μεταναστών

Σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας οι μετανάστες είναι κυρίως απόφοιτοι Λυκείου ή Γυμνασίου(59,3%)⁴⁰. Το εκπαιδευτικό σύστημα των μεταναστών διαφέρει ανάλογα με την εθνικότητα τους και την χώρα προέλευσης. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο περιορίζει το πεδίο επιλογών και τους εξαναγκάζει να επιδίδονται σε εργασίες με χαμηλή ειδίκευση και χαμηλές αποδοχές.

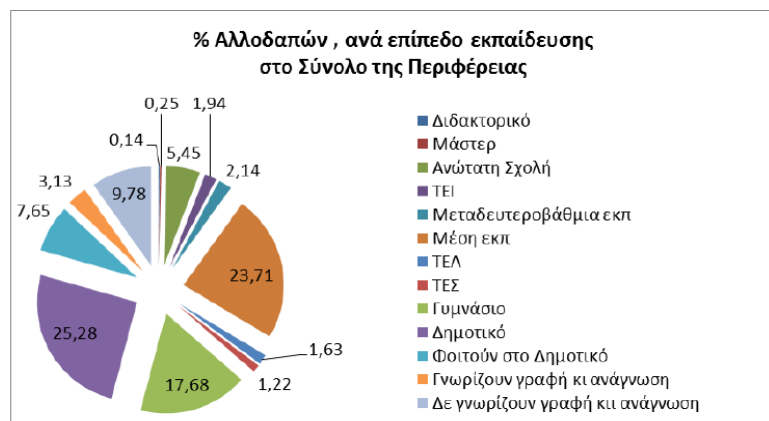
Πιο συγκεκριμένα, το εκπαιδευτικό επίπεδο των ασιατών μεταναστών είναι χαμηλότερο από το μέσο όρο του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού χαρακτηριστικό που δεν συμβάλει θετικά στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί από την πρώην ΕΣΣΔ διαθέτουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και κατέχουν καλύτερα την ελληνική γλώσσα. Οι δεξιότητες αυτών δεν αντιστοιχίζονται με την επαγγελματική τους θέση, στην χώρα εγκατάστασης αλλά ούτε και με τις αποδοχές τους. Η ελληνική οικονομία λόγω έλλειψης σχεδιασμού δεν

⁴⁰ ΕΣΥΕ, Έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών, 2004-5

αξιοποιεί το σύνολο των παραγωγικών δυνατοτήτων του νεοεισερχόμενου εργατικού δυναμικού.

Πιο συγκεκριμένη εικόνα για το μορφωτικό επίπεδο των μεταναστών μας δίνουν τα ποσοτικά στοιχεία της απογραφής του 2001, όπου καταγράφουν 200,000 μετανάστες απόφοιτους μέσης εκπαίδευσης, 167,000 απόφοιτους λυκείου, 128,000 απόφοιτους γυμνασίου. Χαμηλό ποσοστό δεν γνωρίζει ούτε γραφή ούτε ανάγνωση(70,000). Σημαντικό ποσοστό έχει πτυχίο από ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα(περίπου 54,000) ενώ λιγοστοί μετανάστες κατέχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών(3,353).(Λιανός, 2003) Από σχετική έρευνα της ΕΣΥΕ το 2004-5 για το μορφωτικό επίπεδο των μεταναστών προκύπτει πως οι περισσότεροι μετανάστες είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με ποσοστό 32,6% και απόφοιτοι γυμνασίου με ποσοστό 26,7%. Το συμπέρασμα αυτό που προέκυψε το 2004 συνάδει και με τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την απογραφή του 2001 για το μορφωτικό επίπεδο των μεταναστών. (Εκμε- Πουλοπούλου,2007)

Οι συνθήκες επιβίωσης και ενσωμάτωσης στην ελληνική κοινωνία για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς δηλαδή αυτούς που γεννήθηκαν ή μεγάλωσαν από μικρή ηλικία στην Ελλάδα διαφέρουν. Στην πλειοψηφία τους, χειρίζονται σε ικανοποιητικό επίπεδο την ελληνική γλώσσα, καθώς οι ίδιοι πήραν μέρος στην εκπαιδευτική διαδικασία στην Ελλάδα. Το σχολικό έτος 2004-2005 τα παιδιά των μεταναστών αποτελούσαν το 7,8% του μαθητικού πληθυσμού. Στη δημογραφική καταγραφή για τους παιδικούς σταθμούς στην Αθήνα για το έτος 2008-2009, το 29% παιδιών που καταγράφεται είναι παιδιά μεταναστών εκ των οποίων το 19% είναι αλβανικής καταγωγής. Παρόλα αυτά τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια διαρροή μαθητών από την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με πρωταρχική αλλά όχι αποκλειστική αιτία τη διαρροή των μαθητών μεταναστών, καθώς η όξυνση της οικονομικής κρίσης κάνει το σχολείο πολυτέλεια και τη δουλειά απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβίωση από μικρή ηλικία.

Διάγραμμα: Μορφωτικό επίπεδο μεταναστών

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

A.3.2.4 Οικονομικοί Μετανάστες και Απασχόληση

Υπάρχει αντικειμενικά δυσκολία στο να εξαγάγει κάποιος ασφαλή συμπεράσματα για το μέγεθος και το είδος της απασχόλησης του συνόλου των μεταναστών. Η δυσκολία έγκειται πρώτον στο ότι ο ακριβής συνολικός αριθμός των μεταναστών παραμένει άγνωστος και δεύτερον στο ότι μεγάλο ποσοστό αρνείται να δηλώσει την τωρινή του εργασία ή δηλώνει το είδος της απασχόλησης στην χώρα καταγωγής του. Συνολικά από τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, οι αμοιβές των μεταναστών υπολογίζονται κατώτερες των Ελλήνων εργαζομένων σε ποσοστό που φτάνει μέχρι 40%. Αξιοσημείωτο είναι ότι, το 2005 οι υποαπασχολούμενοι (1-249 μεροκάματα το χρόνο) ήταν κατά 61,07% μετανάστες, εν αντιθέσει με τους 45,17% Έλληνες.

Αποκαλυπτική για την συμβολή των μεταναστών στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας είναι η εκτίμηση της έρευνας του Ι.ΜΕ.ΠΟ με θέμα «Οι οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των μεταναστών στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν », με δεδομένα του 2006, η οποία υπολογίζεται σε 1,3% έως 1,55% της αύξησης του ΑΕΠ⁴¹. Οι εμπειρικές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί δίνουν απάντηση έως σε

⁴¹ Σ. Ζωγραφάκης, Α.Κοντής, Θ. Μητράκος, «Τα βήματα των μεταναστών στην ελληνική οικονομία», Αθήνα, ΙΜΕΠΟ, 2009

ένα βαθμό στο ερώτημα εάν η μετανάστευση έχει θετικές ή αρνητικές συνέπειες στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής.

Μια εμπειρική έρευνα (Λιανός 1996) που αφορούσε την θέση των μεταναστών στην ελληνική οικονομία έδειξε υψηλά ποσοστά εργασίας μεταναστών στον αγροτικό τομέα (30%) και στην ανειδίκευτη εργασία (12%). Η ίδια έρευνα παρουσίασε ότι το εργατικό κόστος των μεταναστών ήταν 40% χαμηλότερο από αυτό των Ελλήνων εργαζόμενων. Η έρευνα αιτιολογεί την μισθολογική διαφοροποίηση μεταξύ Ελλήνων και αλλοδαπών εργαζομένων, καταδεικνύοντας την αλληλεξάρτηση μεταξύ της μη νόμιμης διαμονής και της χαμηλής αμοιβής των μεταναστών. Στις αρχές της δεκαετίας του 90 η πλειοψηφία των μεταναστών δεν διέθεταν άδεια παραμονής, έτσι οι εργοδότες εκμεταλλευόμενοι την ανάγκη αυτών για εργασία, κατάφεραν να μειώσουν αισθητά το εργατικό κόστος παραγωγής, αποφεύγοντας το κόστος της ασφαλιστικής κάλυψης των αλλοδαπών εργαζομένων και πιέζοντας το επίπεδο των αμοιβών προς τα κάτω. Παρόλο το γεγονός, ότι οι αλλοδαποί παρουσιάζονται πιο ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας σε σχέση με τους γηγενείς εργαζομένους, η μελέτη δεν αναφέρει στοιχεία ανταγωνισμού καθώς οι πρώτοι αναλάμβαναν εργασίες, τις οποίες οι δεύτεροι απέφευγαν επί μακρόν.

Σε παρόμοιο συμπέρασμα περιορισμένου ανταγωνισμού κατέληξε μια επιπλέον έρευνα που επικεντρωνόταν στον αγροτικό τομέα (Βαΐου και Χατζημιχάλη, 1997). Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι, στην Βόρεια Ελλάδα παρατηρούνταν συστηματικά το φαινόμενο της εποχιακής μετανάστευσης από γειτονικές χώρες Βουλγαρία, Αλβανία, Πολωνία, εξαιτίας των εποχιακά αυξημένων αγροτικών αναγκών. Τέτοιου είδους θέσεις εργασίας ούτως ή άλλως απορρίπτονταν για καιρό από τους ντόπιους εργαζόμενους.

Επίσης η έρευνα (Σαρρή και Ζωγραφάκης 1999) δίνει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα όσο αφορά την θέση των μεταναστών στην αγορά εργασίας, η οποία ισχυρίζεται ότι η μετανάστευση έχει ευεργετικές επιδράσεις στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (1,5% αύξηση), στις ιδιωτικές επενδύσεις (0,9%) και στο κόστος ζωής. Οι μετανάστες συνεισφέρουν επίσης στην αύξηση της εθνικής παραγωγής, καθώς και στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ενώ από τις ήδη υπάρχουσες καταλάμβαναν τα 2/3 των θέσεων που δε καλύπτονταν ήδη από τους γηγενείς. Σύμφωνα με την έρευνα, το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό αποτελεί αναζωογονητικό παράγοντα για μικρομεσαίες επιχειρήσεις, για τον αγροτικό τομέα αλλά και για τον κατασκευαστικό. Γεγονός είναι ότι πιέζει τους μισθούς του ανειδίκευτου εργατικού

δυναμικού προς τα κάτω ενώ αντίθετα δίνει αυξητική ώθηση στους μισθούς της ειδικευμένης εργασίας. Η ίδια έρευνα καταλήγει ότι εξαιτίας της εισροής των μεταναστών οι τιμές των ελληνικών προϊόντων μειώθηκαν κατά 2% κάνοντας τα πιο ανταγωνιστικά στην διεθνή αγορά, αυξάνοντας έτσι τις ελληνικές εξαγωγές. Επιπλέον, παρουσίασε τις επιπτώσεις του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού για δύο κατηγορίες νοικοκυριών. Η πρώτη κατηγορία των νοικοκυριών η οποία αναφέρεται τους γηγενείς ανειδίκευτους εργαζόμενους και αυτούς με μεσαία ή χαμηλά εισοδήματα που ζουν σε αστικές περιοχές, δέχτηκε αρνητικές πιέσεις στο εισόδημα εξαιτίας του ανταγωνισμού. Ενώ η δεύτερη κατηγορία νοικοκυριών που αφορά τους υψηλά ειδικευμένους εργαζόμενους επωφελήθηκε.

Οι μετανάστες συνεισέφεραν στη δημιουργία είκοσι χιλιάδων θέσεων εξειδικευμένης εργασίας, στον τομέα των υπηρεσιών σε αστικές περιοχές και πέντε χιλιάδων θέσεων αυτοαπασχόλησης σε αγροτικές περιοχές. Συνολικά η έρευνα καταλήγει ότι περίπου τα 2/3 του ελληνικού πληθυσμού δέχτηκαν θετικές επιδράσεις από την παρουσία των αλλοδαπών εργαζομένων ενώ το υπόλοιπο 1/3 αρνητικές.

Μια πιο πρόσφατη έρευνα (Ζωγραφάκης, 2007) για την θέση των μεταναστών στην αγορά εργασίας παρουσιάζει το 40% των μεταναστών εργαζομένων να απασχολούνται ως ανειδίκευτοι εργάτες, κυρίως σε χειρωνακτικές εργασίες, ενώ το 35% εργάζονται ως ειδικευμένοι εργάτες. Ένα σημαντικό ποσοστό (15%) εργάζονται πλέον στον τομέα των υπηρεσιών (πχ πωλητές). Αξιοσημείωτο είναι ότι το ποσοστό των μεταναστών που ασχολούνται στον αγροτικό τομέα φτάνει μόλις το 2%, αισθητά μειωμένο από τα στοιχεία της απογραφή του 2001 όπου έφτανε το 7%. Αξιοσημείωτο είναι, ότι στην ίδια έρευνα η συνεισφορά των μεταναστών στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν μετράται μεταξύ του 2,3% και 2,8%. Η μεθοδολογία της έρευνας αποτελούνταν από τρία σενάρια σχετικά με την εξέλιξη του μεταναστευτικού φαινομένου και τον αντίκτυπο στην ελληνική οικονομία και την αγορά εργασίας.

Σύμφωνα με το πρώτο σενάριο οι μετανάστες εξακολουθούν να εργάζονται αλλά σταματούν να καταναλώνουν, σύμφωνα με το δεύτερο σενάριο ο μεταναστευτικός πληθυσμός αυξάνεται κατά 200.000 και με το τρίτο σενάριο οι μετανάστες εγκαταλείπουν την Ελλάδα μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα. Στην πρώτη περίπτωση θα υπάρξει αρνητικός αντίκτυπος λόγω της μείωσης των επιπέδων της κατανάλωσης. Στο δεύτερο σενάριο θα υπάρξει ένας θετικός αντίκτυπος λόγω αύξησης της παραγωγής και κατανάλωσης αλλά και λόγω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Από την άλλη πλευρά οι εργαζόμενοι που ήδη βρίσκονται στην

χώρα μετανάστες και μη, θα βρεθούν σε καθεστώς αυξημένου ανταγωνισμού, ενώ οι αποδοχές τους γενικά θα μειωθούν. Στην τρίτη υπόθεση η αποχώρηση των μεταναστών από την αγορά εργασίας θα δημιουργήσει αυξημένη ελαστικότητα στους γηγενείς εργαζόμενους, θα δημιουργηθούν λόγω του κενού πιέσεις στις ελληνικές επιχειρήσεις και στην ελληνική οικονομία. Γενικά η κατανάλωση θα μειωθεί, όπως και το ΑΕΠ, το εισόδημα των ανειδίκευτων θα αυξηθεί ενώ αυτό των υψηλότερων θα μειωθεί.

Σύμφωνα με σχετικά πρόσφατες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν για λογαριασμό του Ι.ΜΕ.ΠΟ και του ΙΝΕ της ΓΣΕΕ, οι μετανάστες σήμερα αποτελούν το 10,2% του εργατικού δυναμικού. Το 90% είναι μισθωτοί και αποτελούν το 13% των μισθωτών συνολικά στην Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια αυξάνεται σταθερά ο αριθμός των μεταναστών που έχουν δική τους επιχείρηση. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας, 2000 Αλβανοί μετανάστες (ποσοστό 5-7% του συνόλου των Αλβανών μεταναστών) έχουν ήδη δική τους επιχείρηση (39,3% στο λιανικό εμπόριο, 31,4% στο χονδρεμπόριο και 19,8% στις κατασκευές). Επίσης υπολογίζεται ότι περίπου το 10% του συνόλου των μεταναστών έχει αγοράσει δικό του σπίτι⁴².

Ένα νέο ποιοτικό χαρακτηριστικό που παρατηρείται στην μεταναστευτική κοινότητα είναι η δημιουργία διαστρωματώσεων και διαφοροποιήσεων ανάμεσα στους ίδιους τους μετανάστες. Παρατηρούνται μειοψηφικές περιπτώσεις μεταναστών που ζουν καλύτερα από τους συμπατριώτες τους ή ακόμα και περιπτώσεις μεταναστών που εκμεταλλεύονται ομοεθνείς τους.

Μια σχετικά αξιόπιστη πηγή για την εικόνα συμμετοχής των μεταναστών στην αγορά εργασίας είναι τα στοιχεία του ΙΚΑ. Το 2006 οι αλλοδαποί αντιπροσώπευαν το 13,55% όλων των ασφαλισμένων, οι άνδρες το 16,48% και οι γυναίκες το 9,49%. Οι Αλβανοί αντιπροσωπεύουν λίγο παραπάνω από τους μισούς ασφαλισμένους αλλοδαπούς. Οι αλβανοί αποτελούσαν την πλειοψηφία μεταξύ των ανδρών αλλοδαπών με ποσοστό 60,19%, ακολουθούσαν οι Πακιστανοί με ποσοστό 6,13%, οι Ρώσοι με 5,33% και οι Ρουμάνοι με 4,94%. Μεταξύ των αλλοδαπών γυναικών, οι Αλβανίδες αντιπροσωπεύουν το 38,79%, οι Ρωσίδες το 17% και οι Βουλγάρες το 12,22%.

⁴² Σ. Ζωγραφάκης, Α.Κοντής, Θ. Μητράκος, «Τα βήματα των μεταναστών στην ελληνική οικονομία», Αθήνα, ΙΜΕΠΟ, 2009

Η κατανομή απασχόλησης ανά κλάδο των μεταναστών και των Ελλήνων διαφέρει κατά πολύ. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΙΚΑ, από τους Έλληνες ασφαλισμένους το 20% περίπου απασχολείται στο λιανικό και το χονδρικό εμπόριο, το 20% στις μεταποιητικές βιομηχανίες, περίπου το 10% στις κατασκευές, ένα 7% στις μεταφορές και επικοινωνίες και άλλο ένα 7% στην διαχείριση ακίνητης περιουσίας.

Από την άλλη πλευρά, το 50% των Αλβανών μεταναστών εργάζονται στις κατασκευές, το 15% στις μεταποιητικές βιομηχανίες, το 13% στον τομέα της εστίασης και περίπου ένα 12% στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο.

Από τους υπόλοιπους μετανάστες εκτός αυτών από τα κράτη μέλη της ΕΕ, περίπου το 22% εργάζονται στις κατασκευές, 24% στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο, παρόμοιο ποσοστό εμφανίζεται στις μεταποιητικές βιομηχανίες και το υπόλοιπο 16% στον χώρο της εστίασης. Σημειωτέον ότι στο χώρο των κατασκευών όπου οι Αλβανοί έχουν το υψηλότερο ποσοστό, αντιπροσωπεύουν μόνο 1/3 των εργαζομένων του κλάδου.

Η ανάλυση των στοιχείων του ΙΚΑ παρουσιάζει τους Έλληνες πολίτες να έχουν μεγάλη συμμετοχή στην κατηγορία των υπαλλήλων γραφείου και στις πωλήσεις (24% και 17% αντίστοιχα). Μόνο το 18% των Ελλήνων ασφαλισμένων στο ΙΚΑ απασχολούνται ως ανειδίκευτοι εργάτες και μικροεπαγγελματίες.

Ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους Αλβανούς πολίτες ανέρχεται περίπου στο 70% και για τους υπόλοιπους μετανάστες στο 60%. Ως ειδικευμένοι τεχνίτες εργάζονται το 8% των Αλβανών και το 10% των υπολοίπων, ενώ ως πωλητές απασχολείται το 13% των Αλβανών και το 15% περίπου των υπολοίπων αλλοδαπών. Η συμμετοχή δηλαδή των αλλοδαπών στις υπηρεσίες πώλησης προσεγγίζει εκείνη των Ελλήνων. Ένα επιπλέον στοιχείο διαφοροποίησης ανάμεσα στον μεταναστευτικό πληθυσμό και τους Έλληνες είναι ότι το 80% των πρώτων είναι σε εργάσιμη ηλικία έναντι των Ελλήνων όπου το ποσοστό καταγράφεται στο 69%.⁴³

Βέβαια διαφωτιστικά θα είναι τα νέα στοιχεία της απογραφής του 2011, τα οποία δεν έχουν δημοσιευθεί πλήρως προς το παρόν. Τα προσωρινά δημοσιευμένα αποτελέσματα αφήνουν να διαφανεί μείωση του πληθυσμού κατά 146.000 άτομα (1,3 από το 2001). Γεγονός που οφείλεται με πρώτη ανάγνωση στο αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο αφού οι γεννήσεις υπερέβησαν τους θανάτους κατά 41.000.

⁴³ Σ. Ζωγραφάκης, Α.Κοντής, Θ. Μητράκος, «Οι οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των μεταναστών στο ΑΕΠ», Αθήνα, ΙΜΕΠΟ, 2007

Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας											
	Σύνολο	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Μεταποίηση	Παροχή φυσικών πόρων	Κατασκευές	Εμπόριο	Επικοινωνίες	Χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	Λοιπές υπηρεσίες	Δήλωσαν ασαφώς
ΣΥΝΟΛΟ											
ΕΛΛΑΔΟΣ	391.674	68.682	648	46.553	569	96.003	61.497	10.721	1.506	80.488	22.724
Αλβανία	226.301	47.059	441	23.777	273	72.657	30.550	4.282	265	33.762	11.810
Βουλγαρία	23.147	7.586	29	1.448	20	2.495	3.044	413	31	6.759	1.255
ΗΠΑ	5.438	300	2	346	13	204	1.226	383	167	2.362	424
Κύπρος	5.670	86	8	518	30	232	1.029	342	279	2.748	390
Ουκρανία	8.356	485	6	568	9	858	1.451	169	16	4.348	408
Πακιστάν	9.238	1.229	20	3.959	9	1.244	1.207	241	6	299	886
Ρουμανία	14.808	3.580	12	1.860	43	3.886	2.127	254	27	2.013	913
Ρωσική Ομοσπ.	7.855	469	10	1.212	29	1.230	1.550	288	25	2.502	493

Πίνακας: Κατανομή μεταναστών ανάλογα με την οικονομική τους δραστηριότητα
Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Α.4.1 Η Πολιτική της ΕΕ για τα Σύνορα, το Άσυλο και τους Μετανάστες

Η ενασχόληση της ΕΕ με ζητήματα που αφορούν το άσυλο, την μετανάστευση και τον έλεγχο των συνόρων καταγράφηκε πρώτη φορά με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, όπου η ΕΕ απέκτησε αρμοδιότητα στα θέματα Εσωτερικών Υποθέσεων και Δικαιοσύνης, ως λογική απόρροια της ανάγκης θεσμικής θωράκισης των 4 ελευθεριών⁴⁴ που κατοχυρώνει το Μάαστριχτ.

Πριν την συνθήκη του Μάαστριχτ, το 1985 είχε υπογραφεί από ορισμένα κράτη μέλη η Συνθήκη Σένγκεν⁴⁵, στην οποία θεσπίστηκε ο όρος ‘εισόδου ελεύθερης κυκλοφορίας’ στο χώρο Σένγκεν, καθώς και η βίζα Σένγκεν. Δημιουργήθηκε το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν (SIS I), που αποτελεί την πρώτη τράπεζα καταχώρησης και ανταλλαγής πληροφοριών. Στην ίδια Συνθήκη ορίζεται η έννοια του ‘ανεπιθύμητου αλλοδαπού’, του υπόπτου για την δημόσια τάξη, ασφάλεια και

⁴⁴ Η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίου, εμπορευμάτων, εργαζομένων και υπηρεσιών

⁴⁵ Η Συνθήκη Σένγκεν υπογράφη αρχικώς από την Γαλλία, το Βέλγιο, την Γερμανία, το Λουξεμβούργο, την Ολλανδία, το 1985 και η εφαρμογή της άρχισε το 1995. Με την υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ η συνθήκη υιοθετήθηκε και από τα μέλη της τότε κοινότητας με εξαίρεση την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Δύο ακόμα χώρες μη μέλη η Νορβηγία και η Ισλανδία προσχώρησαν στον χώρο Σένγκεν την ίδια περίοδο, αργότερα συνυπέγραψε την Συνθήκη και η Ελβετία.

υγεία. Έτσι δημιουργήθηκαν οι Εθνικοί Κατάλογοι Ανεπιθύμητων Αλλοδαπών (EKANA).

Με την εξέλιξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, την σύμβαση Σένγκεν Ι ακολούθησε η Σένγκεν ΙΙ, η οποία δεν ακόμα τεθεί σε λειτουργία για τεχνικούς λόγους καθώς περιλαμβάνει, το Σύστημα Πληροφοριών για τις βίζες (VIS), τον Κώδικα Συνόρων Σένγκεν, τον Κοινοτικό Κώδικα Θεωρήσεων, την καταγραφή βιομετρικών στοιχείων και την δημιουργία καταλόγων με γενετικά στοιχεία. Προς το παρόν λειτουργεί το σύστημα Eurodac, δηλαδή μια βάση δεδομένων, καταχώρησης, επεξεργασίας και ανταλλαγής δακτυλικών αποτυπωμάτων, στην οποία καταχωρούνται όσοι κάνουν αίτηση για άσυλο στα πλαίσια του Κανονισμού του Δουβλίνου.

Καθοριστική για τα θέματα της μετανάστευσης είναι η Συνθήκη του Άμστερνταμ(1997) όπου θεσμοθετήθηκε η αρμοδιότητα της ΕΕ σε θέματα ασύλου, μετανάστευσης και συνόρων, στην συνθήκη αυτή διατυπώθηκε η έννοια ‘ Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης’. Πλέον οι πολιτικές για το Άσυλο και τους Μετανάστες διαχωρίστηκαν από την Ασφάλεια και Δικαιοσύνη και εντάχθηκαν στις κοινοτικές πολιτικές, δηλαδή στις πολιτικές όπου τον πρώτο λόγο για την χάραξη των κατευθύνσεων και την εναρμόνιση των νομοθεσιών με αυτές, την έχει η ΕΕ. Με την συνθήκη του Άμστερνταμ, ενσωματώθηκε στο κοινοτικό δίκαιο η Συνθήκη Σένγκεν και οι ρυθμίσεις της απέκτησαν καθολική ισχύ.

Επιπλέον η πρόσφατη πρωτοβουλία της ΕΕ με την Αναθεωρητική Συνθήκη της Λισσαβόνας, η οποία αντικατέστησε προγενέστερη προσπάθεια, γνωστή ως Ευρωσύνταγμα το οποίο δεν επικυρώθηκε, περιλαμβάνει το Σύμφωνο για την Μετανάστευση (Οκτώβρη του 2008), όπου συνοψίζεται και διευκρινίζεται ο ρόλος των οργάνων της ΕΕ, ώστε να υπάρξει σαφής κατανομή των αρμοδιοτήτων τόσο μεταξύ των μερών (εθνικών-υπερεθνικών οργάνων) όσο και μεταξύ των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων.

Οι δεσμεύσεις που η Ένωση αναλαμβάνει και καταγράφονται είναι οι εξής :

1. Η κοινή διαχείριση των συνόρων. Προβλέπει την μετατροπή σε βιομετρικές όλες τις βίζες Σένγκεν, την ολοκλήρωση του Συστήματος Πληροφοριών για τις Βίζες (VIS). Την δημιουργία κοινών προξενικών υπηρεσιών στις τρίτες χώρες για ενιαία και σύμφωνη με τα κοινά κριτήρια έκδοση βίζας. Στόχος που τίθεται είναι η αναβάθμιση της Frontex, ώστε να αποκτήσει επιχειρησιακή αυτονομία με τις Δυνάμεις Ταχείας Επέμβασης στα Σύνορα. Επιπλέον σε λειτουργία

καλείται να μπει το ηλεκτρονικό σύστημα εισόδου – εξόδου στα σύνορα για την αποτροπή παραβίασης του χρόνου της βίζας, που σημαίνει ότι ο αλλοδαπός βρίσκεται σε συνεχή παρακολούθηση. Αρμόδιο όργανο για αυτή την δουλειά είναι το Eurosur, δηλαδή το Ευρωπαϊκό Σύστημα Επιτήρησης των Συνόρων με την συνδρομή στρατιωτικών, λιμενικών, αστυνομικών μέσων επιτήρησης και δορυφόρων.

2. Η νόμιμη μετανάστευση εναρμονίζεται με τις ανάγκες της αγοράς του κάθε κράτους μέλλους αλλά και του συνόλου της ΕΕ. Η απόφαση του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου για ενιαιοποίηση της άδειας παραμονής, κάνει πιο αυστηρούς τους όρους των διακρατικών συμφωνιών με τις τρίτες χώρες. Οι συμφωνίες με τις τρίτες χώρες θα πρέπει να αναφέρουν επακριβώς το διάστημα, τον αριθμό και το είδος των μεταναστών που χρειάζεται κάθε κράτος μέλος. Η προέλευσης χώρα του μετανάστη δεσμεύεται να προσαρμόσει τον έλεγχο των συνόρων και την έκδοση διαβατηρίων σύμφωνα με τις ρυθμίσεις ελέγχου που ισχύουν στην ΕΕ. Συγχρόνως η ΕΕ δεσμεύεται να διαμορφώσει ειδικές υπηρεσίες που να διευκολύνουν την εύκολη και γρήγορη μεταφορά εμβασμάτων στις τρίτες χώρες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η μπλε κάρτα, δηλαδή η ειδική άδεια παραμονής και εργασίας εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και επιστημών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για αυτού του είδους μετανάστευση έχει δείξει η Γερμανία.

3. Η ίδια συμφωνία αναφέρει για την παράνομη μετανάστευση, ότι προβλέπεται 18μηνη φυλάκιση, απέλαση και απαγόρευση εισόδου στην ΕΕ για πέντε χρόνια. Τα κράτη μέλη της ΕΕ ιδιαίτερα όσα βρίσκονται στα νότια αλλά και ανατολικά σύνορα, είναι γεμάτα κέντρα κράτησης μεταναστών και προσφύγων. Κέντρα κράτησης υπάρχουν με συγχρηματοδότηση της ΕΕ και σε μια σειρά από αφρικανικές και ανατολικές χώρες.

Επίσης έχουν υπογραφεί συμφωνίες επανεισδοχής με εκτός ΕΕ χώρες προέλευσης ή διέλευσης μεταναστών, που τις υποχρεώνουν έναντι ανταλλαγμάτων να δεχθούν πίσω τους μετανάστες ή τους διερχόμενους από αυτές. Τέτοιες συμφωνίες επανεισδοχής έχει υπογράψει η Ελλάδα με την Τουρκία, την Αίγυπτο και την Αλβανία.

Όμως η Τουρκία δεν τηρεί την συμφωνία με αποτέλεσμα να μην μπορούν να απελαθούν στην Τουρκία δεκάδες χιλιάδες μετανάστες που έφτασαν στην Ελλάδα μέσω της Τουρκίας. Πρόκειται για συμφωνίες οι οποίες από την φύση

τους παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο και κάθε έννοια ανθρωπίνων δικαιωμάτων, βάζοντας τις χώρες να παίζουν τους κυνηγούς μεταναστών.

4. Όσον αφορά το άσυλο, έχει ολοκληρωθεί η βασική εναρμόνιση της νομοθεσίας σε επίπεδο ΕΕ, μέσω Οδηγιών και Κανονισμών, δηλαδή η 1^η φάση του λεγόμενου Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ).

Το δίκαιο το οποίο έχει θεσπιστεί από την ΕΕ, έρχεται σε αντιπαράθεση με την Συνθήκη της Γενεύης, παρόλο που την επικαλείται. Στοιχεία περί τρομοκρατίας, εξασφάλιση δημόσιας τάξης και ασφάλειας, οδηγούν στην ταχύρυθμη απόρριψη αιτήσεων για άσυλο.

Ο κανονισμός Δουβλίνο II (κανονισμός 343/2002) είναι ένα νομικό κείμενο που θεσπίστηκε από την ΕΕ και καθορίζει την χώρα που θα είναι υπεύθυνη για να δώσει άσυλο στον αιτούντα πρόσφυγα. Σύμφωνα με τον κανονισμό αυτό, ένας μετανάστης δικαιούται να ζητήσει άσυλο στην ευρωπαϊκή χώρα που εισήλθε για πρώτη φορά. Οι μετανάστες οι οποίοι εισέρχονται στη Ελλάδα και κατόπιν μεταβαίνουν σε κάποια άλλη χώρα ακόμα κα παράνομα για να αιτηθούν άσυλο, σύμφωνα με τον κανονισμό Δουβλίνο II θα πρέπει να επιστρέφονται στην Ελλάδα⁴⁶. Απρίλιο του 2011 το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο ψήφισε οδηγία με την οποία συνιστά στα κράτη μέλη να μην εφαρμόζουν την αρχή της επαναπροώθησης των αιτούντων άσυλο στην πρώτη χώρα εισόδου στην ΕΕ, καθώς η ισχύουσα κοινοτική νομοθεσία για το άσυλο δεν προστατεύει τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο στην Ευρώπη ενώ προκαλεί, αφετέρου πολύ μεγάλες διαφορές μεταξύ των κρατών- μελών σε ότι αφορά την μεταχείριση των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων.⁴⁷

Η 2^η φάση του Κ ΕΣΑ συμπίπτει χρονικά με το νέο πεντάχρονο πρόγραμμα για το «Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης», όπου εστιάζει σε τρόπους ενιαίας εφαρμογής της κοινοτικής νομοθεσίας. Η εφαρμογή εξασφαλίζεται από το Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου όπου θα δίνει οδηγίες για την παροχή ασύλου, θα υποδεικνύει τις ασφαλείς χώρες και περιοχές και θα παρέχει έμπρακτη βοήθεια σε αυτές μέσω τεσσάρων ταμείων.

⁴⁶ Βασίλης Σωτηρόπουλος, «Νομικό Πλαίσιο Μετανάστευσης» Έντυπο 'Καθρέφτης', 2011

⁴⁷ "Αναθεώρηση του «Δουβλίνο II» ζητά το ευρωκοινοβούλιο". tvxs.gr. 24/06/11

A.4.2 Η Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα σήμερα κατοικούν περίπου ένα εκατομμύριο μετανάστες. Μέγεθος που αγγίζει το 10% του συνολικού πληθυσμού της χώρας και το 12- 14% της εργατικής δύναμης που απασχολείται σε αυτή. Στοιχεία που αναδεικνύουν την σπουδαιότητα των μεταναστών στην οικονομία και κοινωνία. Παρόλα αυτά η μεταναστευτική πολιτική δε είναι αντίστοιχη, στο σύνολο της δυσκολεύει τη ζωή του μετανάστη, δεν τον βοηθάει να ενταχθεί, να νομιμοποιηθεί, τον αντιμετωπίζει ως την εύκολη και φτηνή εργατική δύναμη, γιατί ως τέτοια εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες της αγοράς.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 η Ελλάδα δεν διέθετε νομοθετικό πλαίσιο για τον έλεγχο και την διαχείριση της μετανάστευσης. Το 1991 ψηφίστηκε ο νόμος 1975, με ενδεικτικό τίτλο «Είσοδος- Έξοδος, παραμονή, εργασία και απέλαση αλλοδαπών». Ένας νόμος που καθιστούσε σχεδόν αδύνατη την νόμιμη παραμονή των μεταναστών στην χώρα.

Από το 92 και έπειτα με την ψήφιση του Μάαστριχτ, η μεταναστευτική πολιτική που ακολουθήθηκε στην Ελλάδα ήταν εναρμονισμένη στις κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ. Η επικρατούσα αντίληψη της αντιμετώπισης του μεταναστευτικού φαινομένου, ήταν ότι η μετανάστευση αποτελεί ένα ανεπιθύμητο πρόβλημα με δύσκολη λύση. Ως σήμερα δεν έχουν εφαρμοστεί πολιτικές που να αναδεικνύουν και να επικεντρώνονται στις αιτίες της μεταναστευτικής απόφασης. Η ένταξη και κοινωνικοποίηση των μεταναστών στο νέο περιβάλλον για αυτούς αντιμετωπίζεται ως πολυτέλεια αλλά και ως εμπόδιο στην αναντίρρηση κάτω από οποιεσδήποτε εργασιακές συνθήκες διαθεσιμότητα τους για δουλειά.

Χαρακτηριστικό είναι ότι τον Μάρτιο του 2011 τα αιτήματα ασύλου που εκκρεμούν στην Ελλάδα εκτιμάται ότι είναι περίπου 45.000⁴⁸, εξαιτίας της κακής λειτουργίας του συστήματος αιτήσεων και παροχής ασύλου στην Ελλάδα. Σύμφωνα με στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, το έτος 2009 ένας μετανάστης είχε ελάχιστες πιθανότητες να αναγνωριστεί ως πρόσφυγας στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές Χώρες. Με αφορμή την περίπτωση ενός Αφγανού μετανάστη, ο οποίος χωρίς την θέληση του, με την εφαρμογή του Δουβλίνου II, μεταφέρθηκε πίσω στην Ελλάδα από την οποία είχε εισέρθει στην ΕΕ και μετέβη στο

⁴⁸ Ανδρέας Χ. Τάκης, «Πέρα από το Δουβλίνο II», Μάρτιος 2011

Βέλγιο όπου και κατέθεσε αίτημα-ασύλου, στις 21/01/11 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καταδίκασε την Ελλάδα.

Η απόφαση του ήταν ότι «η επιστροφή μεταναστών αιτούντων άσυλο πίσω στην Ελλάδα παραβιάζει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα»⁴⁹. Η Ελλάδα καταδικάστηκε για απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και για άθλιες συνθήκες κράτησης του πρόσφυγα(έλλειψη στέγης, δυσκολίας βασικών αναγκών, απουσία διερμηνέα). Το 2011 έγινε προσπάθεια αντιμετώπισης της παραπάνω κατάστασης με τον νόμο 3907/2011 « Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, και προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/EK». Μέσα στον νόμο αυτό προβλέπεται η εθελούσια επιστροφή του μετανάστη, η οποία μέχρι στιγμής βρίσκει εμπόδια για τεχνικούς λόγους(π.χ. μη συνεργασία μεταξύ πρεσβειών).

⁴⁹ "The European Court of Human Rights condemns Belgium and Greece". European Council on Refugees and Exiles.,21/01/11 .

ΜΕΡΟΣ Β

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 90 η Ελλάδα μετατράπηκε σε χώρα υποδοχής μαζικών μεταναστευτικών εισροών. Οι πολιτικές εξελίξεις και η ανατροπή της ΕΣΣΔ, οι εμφύλιες συρράξεις στην Μέση Ανατολή, οδήγησαν πλήθος κόσμου στη απόφαση εγκατάλειψης της πατρίδας του.

Το Β΄ μέρος αυτής της μελέτης βασίζεται στην έρευνα ενός δείγματος μεταναστών το οποίο αποτελείται από 50 άτομα, άνδρες και γυναίκες. Στόχος της εργασίας είναι να προσεγγίσει και να αποτυπώσει τα χαρακτηριστικά των συνθηκών διαβίωσης των μεταναστών.

Το μέσο άντληση των πληροφοριών αποτέλεσε ένα ερωτηματολόγιο ανοιχτού τύπου με το οποίο πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις. Ο μέσος χρόνος διάρκειας της συνέντευξης καταμετρήθηκε περίπου στα 20 λεπτά. Ο προσανατολισμός του ερωτηματολογίου ήταν να συμπεριλάβει τα γενικά χαρακτηριστικά των μεταναστών, τις οικονομικές τους δραστηριότητες αλλά και τα βήματα της κοινωνικής τους ενσωμάτωσης.

Η πλειοψηφία των μεταναστών που συμμετείχαν στην έρευνα κατάγονταν από την Αλβανία αλλά και από άλλες Βαλκανικές Χώρες όπως Βουλγαρία και Ρουμανία. Η χρονική περίοδος που πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις ήταν από το Δεκέμβριο του 2011 έως το Φεβρουάριο του 2012. Η έρευνα έλαβε χώρα σε διάφορες περιοχές της Φθιώτιδας, κατά κύριο λόγο επικεντρώθηκε στον Δήμο Λοκρών για πρακτικούς λόγους.

Οι πλειοψηφία των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκαν εκτός του χώρου εργασίας καθώς μετά τις δύο πρώτες συνεντεύξεις και συζήτηση με τους μετανάστες έγινε αντιληπτό ότι ο φόβος του αφεντικού δεν επέτρεπε στην συνομιλία να εξελιχτεί ομαλά, ώστε οι μετανάστες να απαντάνε χωρίς ενδοιασμούς, εκφράζοντας τις πραγματικές τους απόψεις. Στο τέλος της συνέντευξης, οι περισσότεροι από αυτούς νιώθοντας πιο άνετα εξιστορούσαν μια ιστορία μέσα από την οποία ήθελαν να παρουσιάσουν τις κακουχίες τις οποίες βίωσαν αλλά και την ανησυχία τους για το μέλλον.

B. 1.1 Οι Συνθήκες της Μετανάστευσης

Η εντύπωση ότι η πλειοψηφία των μεταναστών επιλέγουν ως πρώτο τόπο εγκατάστασης την Αθήνα δεν επιβεβαιώθηκε μετά την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων. Οι περισσότεροι ερωτηθέντες ζουν για χρόνια στην ίδια περιοχή και για τους περισσότερους από αυτούς, εκεί πραγματοποίησαν και την πρώτη τους εγκατάσταση. Ελάχιστοι από το δείγμα έχουν ζήσει για μικρό χρονικό διάστημα(μηνών) στην Αθήνα. Κατά κύριο λόγο οι μετανάστες που μετοικούν εποχιακά είναι αυτοί που ασχολούνται με τις αγροτικές καλλιέργειες, δραστηριότητα που ισχύει για τους περισσότερους αν όχι ως κύρια εργασία, ως συμπληρωματική.

Οι πρώτες συνθήκες διαβίωσης τους, περιγράφονται άθλιες έως και απάνθρωπες. Η ανυπαρξία οποιασδήποτε κρατική προετοιμασίας για την υποδοχή τους, σε συνδυασμό με την ξενοφοβική αντιμετώπιση της κοινωνίας, ιδιαίτερα απέναντι στο πρώτο κύμα μεταναστών, τους οδήγησε να βρίσκουν καταφύγιο ακόμα και στην ύπαιθρο και να διαμένουν εκεί για μέρες ακόμα και για μήνα. Η δεινή οικονομική τους κατάσταση, η ανάγκη της συντήρησης τους οδήγησε να δέχονται οποιαδήποτε θέση εργασίας, κάτω από δύσκολες συνθήκες. Η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου τους ήταν αργή και σταδιακή. Τα βήματα αυτής καταγράφονται ως εξής: Αρχικά υπήρξε η συμβίωση 10-15 ανθρώπων σε κακό-συντηρημένα κτήρια που ήταν για χρόνια εγκαταλειμμένα, οι ιδιοκτήτες των οποίων άδραξαν την ευκαιρία να τα υπενοικιάσουν .

Σταδιακά η καλύτερη κατανόηση της γλώσσας που αποτελούσε το βασικότερο πρόβλημα για τους περισσότερους, αλλά και η κατανόηση της αγοράς εργασίας, οδήγησε στην βελτίωση της διαπραγματευτικής τους ικανότητα. Αξιοσημείωτο είναι ότι η πλειοψηφία του δείγματος κατέχει σε καλό επίπεδο την ελληνική γλώσσα. Στο σύνολο τους οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι τωρινό επίπεδο διαβίωσης είναι ασύγκριτα πιο ποιοτικό με αυτό του πρώτου καιρού. Χαρακτηριστικό σημείο αυτής πορείας βελτίωσης της καθημερινότητας για αυτούς, είναι η απόφαση να φέρουν στην Ελλάδα την οικογένειά τους. Σήμερα οι περισσότεροι νοικιάζουν ένα σπίτι στο οποίο κατοικούν με την οικογένειά τους(4-6 άτομα). Παρόλο το γεγονός ότι το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο, οι περισσότεροι συστήνονταν με ελληνικά ονόματα, τα οποία υιοθέτησαν, πιστεύοντας ότι θα έχουν πιο ομαλή ένταξη στην ελληνική κοινωνία.

B. 1.2 Ταυτότητα του Δείγματος

Η πυραμίδα των ηλικιών του δείγματος των μεταναστών που μελετήσαμε είναι εξαιρετικά δυναμική. Η πλειοψηφία των μεταναστών τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες ήταν μέχρι 45 ετών. Η επικρατέστερη ηλικιακή ομάδα για τους άνδρες είναι αυτή 26-35 και για τις γυναίκες αυτή των 20-25 (Πίνακας 1).

Πίνακας 1: Φύλλο- Ηλικία

	15-29	20-25	26-35	36-45	46-55	56-65	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
ΑΝΔΡΑΣ	2	8	11	4	2	1	28	56
ΓΥΝΑΙΚΑ	1	10	5	5	1		22	44
ΣΥΝΟΛΟ	3	18	16	9	3	1	50	
ΠΟΣΟΣΤΟ(%)	6	36	32	18	6	2	100	100

Όπως φανερώνουν τα στοιχεία του πίνακα, οι γυναίκες είναι πιο νέες, καθώς οι περισσότερες δηλώνουν μετανάστριες δεύτερης γενιάς. Το σύνολο του δείγματος είναι σε παραγωγική ηλικία. Για ακόμα μία φορά διαπιστώνεται ότι η μετανάστευση έχει το πλεονέκτημα της άμεσης αλλά και ευέλικτης επίδρασης στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της χώρας. Όντας άτομα νεαρής ηλικίας και κάτω από τις υπάρχουσες συνθήκες μετακινούνται πιο γρήγορα και ευέλικτα και προπάντων αδιαμαρτύρητα από τον ένα κλάδο της οικονομίας στον άλλο, ανάλογα με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας κάθε φορά.

Πίνακας 2: Επίπεδο Εκπαίδευσης

	ΚΑΝΕΝΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	ΛΥΚΕΙΟ	Τ. ΣΧΟΛΗ	ΤΕΙ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΝΔΡΑΣ	1	3	6	7	4	1	6
ΓΥΝΑΙΚΑ	0	1	3	8	6		4
ΣΥΝΟΛΟ	1	4	9	15	10	1	10
ΠΟΣΟΣΤΟ(%)	2	8	18	30	20	2	20

Πολλοί από τους μετανάστες που συναντήσαμε είχαν υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Το 20% δήλωσε πανεπιστημιακή μόρφωση. Επιπλέον σύμφωνα με τον Πίνακα 2, το 30% του δείγματος έχει ολοκληρώσει την μέση εκπαίδευση (Λύκειο)

και το 18% το Γυμνάσιο. Δεν είναι μικρό το ποσοστό που διαθέτει εξειδικευμένη γνώση, καθώς το 20 % έχει τελειώσει στην χώρα του κάποιου είδους τεχνικής σχολή. Τέλος μόνο ένα άτομο δεν έχει πάρει μέρος στην επίσημη εκπαιδευτική διαδικασία παρόλα αυτά και αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί αναλφάβητο καθώς γνωρίζει να διαβάζει και να γράφει.

Παρατηρούνται εκπαιδευτικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των μεταναστευτικών ομάδων, οι οποίες κατά κύριο λόγο οφείλονται στα διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα και τις κοινωνικό οικονομικές συνθήκες κάθε χώρας. Τα μεγέθη δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα καθώς για μερικές χώρες πρωτοβάθμια εκπαίδευση θεωρούνται τα πρώτα έξι χρόνια, ενώ για άλλες τα οκτώ. Εξίσου διαφοροποιήσεις υπάρχουν και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Οι μετανάστες που προέρχονται από χώρες της ανατολικής Ευρώπης, διακατέχονται από μεγαλύτερη εξοικείωση με τις τέχνες, τον πολιτισμό αλλά και τον αθλητισμό, καθώς αποτελούσαν δομικό κομμάτι του εκπαιδευτικού τους συστήματος.

Γεγονός είναι ότι οι εξειδικευμένες γνώσεις των μεταναστών δεν αξιοποιούνται, ούτε στα πρώτα χρόνια της διαβίωσης τους αλλά ούτε και αργότερα καθώς αφομοιώθηκαν από την αγορά εργασίας ως ανειδίκευτοι εργάτες. Παρατηρείται, οι αλλοδαποί εργαζόμενοι να προσαρμόζουν τις ικανότητες τους στις ανάγκες της αγοράς, χωρίς όμως επιτυγχάνεται έτσι το υψηλότερο δυνατό αποτέλεσμα παραγωγικότητας και αποτελεσματικότητας.

Πίνακας 3: Χώρες Προέλευσης

	ΑΛΒΑΝΙΑ	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	ΡΩΣΙΑ	ΙΝΔΙΑ	ΠΑΚΙΣΤΑΝ	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
ΑΝΔΡΑΣ	16	5	1	2	3	1	28
ΓΥΝΑΙΚΑ	12	7	1	0	0	2	22
ΣΥΝΟΛΟ	28	12	2	2	3	3	50
ΠΟΣΟΣΤΟ(%)	56	24	4	4	6	6	100

Οι Αλβανοί μετανάστες σε συντριπτικό ποσοστό ζουν στην Ελλάδα με την οικογένειά τους. Βέβαια η ένωση της οικογένειας πραγματοποιήθηκε σταδιακά, στην πλειοψηφία τους πρώτα μετανάστευσαν οι άντρες και στην συνέχεια με την βελτίωση των συνθηκών επιβίωσης ακολούθησε η σύζυγος και αργότερα τα παιδιά της οικογένειας.

Παρόμοια είναι και η συμπεριφορά των Βούλγαρων μεταναστών. Οι οποίοι σε μεγάλο ποσοστό ζουν στην Ελλάδα με τις οικογένειες τους. Παρόλα αυτά το επίπεδο της κοινωνικής τους ενσωμάτωσης βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο από αυτό των Αλβανών μεταναστών, ίσως εξαιτίας της μικρότερης συγκριτικά διαμονής τους στην χώρα.

Πίνακα 4: Οικογενειακή Κατάσταση

	ΑΓΑΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)	ΕΓΓΑΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
ΑΝΔΡΑΣ	11	61	17	53
ΓΥΝΑΙΚΑ	7	39	15	47
ΣΥΝΟΛΟ	18		32	
ΠΟΣΟΣΤΟ(%)	36		64	

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων, η πλειοψηφία του δείγματος είναι παντρεμένοι με ομοεθνείς τους και ζουν στην Ελλάδα. Διαφορετική όμως είναι η αντιμετώπιση των μεταναστών από την Ινδία και το Πακιστάν, οι οποίοι δεν επιθυμούν να φέρουν τις συζύγους τους στην Ελλάδα, καθώς θεωρούν ασφαλέστερο ηθικά το περιβάλλον της πατρίδας τους και επιπλέον έχουν πιο έντονα το αίσθημα της προσωρινής τους διαμονής στην Ελλάδα, πράγμα που θα πάψει να υφίσταται αν μεταναστεύσει στην Ελλάδα και η υπόλοιπη οικογένεια.

Οι μεταναστευτικές ομάδες των Ινδών και των Πακιστανών είναι κατά κύριο λόγο άνδρες, οι οποίοι μένουν χωρίς τις οικογένειες τους στην Ελλάδα. Οι μετανάστες αυτών των εθνικοτήτων συγκατοικούν με ομοεθνείς τους, οι οποίοι γνωρίζονταν από πριν, όντας συγγενείς ή συντοπίτες. Οι παλαιότεροι αναλαμβάνουν την ευθύνη προσαρμογής των νεότερων. Χαρακτηριστικό στοιχείο της συμπεριφοράς τους είναι η χαμηλή κατανάλωση και η αποστολή μεγάλων εμβασμάτων στις χώρες τους, ώστε να συντηρούνται οι συγγενείς τους.

Αντίστοιχη συμπεριφορά έχουν και οι γυναίκες μετανάστριες της Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες κατά κύριο λόγο μεταναστεύουν μόνες, και αποστέλλουν το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός τους, στις οικογένειες τους.

B. 1.3 Οι Αιτίες Μετανάστευσης

Μέσα από την συζήτηση προσπαθήσαμε να κατανοήσουμε το μείγμα των παραγόντων που συντέλεσαν ώστε να παρθεί η μεταναστευτική απόφαση. Για ποιο λόγο ένας άνθρωπος επιλέγει την συγκεκριμένη χρονική, να εγκαταλείψει ένα οικείο για αυτόν περιβάλλον και να επιλέξει κάποιο άλλο.

Ως βασικότερο λόγο, οι περισσότεροι μετανάστες ανέφεραν τον οικονομικό παράγοντα, οι κοινωνικό οικονομικές αλλαγές στην χώρα τους, μετέβαλλαν την καθημερινότητα τους, τις συνθήκες εργασίας τους αλλά και το επίπεδο των οικονομικών τους υποχρεώσεων. Η απότομη πτώση του βιοτικού τους επιπέδου, τους οδήγησε στην μετανάστευση.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα ενός μετανάστη από την Αλβανία, ο οποίος στην πατρίδα του δούλευε ως μηχανικός- ελεγκτής σε κρατική εταιρία, η οποία ιδιωτικοποιήθηκε, έτσι ο ίδιος έχασε την δουλειά του. Επιπλέον ο ίδιος άνθρωπος είχε πάρει άτοκο δάνειο κατοικίας για 7 χρόνια, το οποίο μετά τις οικονομικό πολιτικές ανατροπές έπρεπε να το αποπληρώσει με επιτόκιο, το οποίο τριπλασίαζε την αρχική του αξία. Η συγκεκριμένη περίπτωση είναι ένα δείγμα των περιπτώσεων που δηλώνουν ως αιτία της μεταναστευτικής τους απόφαση οικονομικούς λόγους.

Αρκετοί είναι αυτοί που προσδοκούσαν μια άμεση βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου, με καλύτερα αμειβόμενες εργασίες στην Ελλάδα. Υπάρχουν άτομα όπου για αυτούς η μεταναστευτική απόφαση ήταν μια προσωρινή λύση που θα τους βοηθούνε να συσσωρεύσουν κεφάλαιο που θα το επένδυαν αργότερα στην πατρίδα τους, όταν οι συνθήκες θα ήταν τέτοιες που δεν θα έθετε σε κίνδυνο την επένδυση τους.

Ένα ποσοστό των μεταναστών ανέφεραν ως καθοριστικό για αυτούς λόγο το αίσθημα της ανασφάλειας σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Οι εχθροπραξίες που διαπράττονταν σε καθημερινό επίπεδο, ο φόβος πολιτικών διωγμών, σε συνδυασμό με ένα γενικό αίσθημα χάους, τους οδήγησε στην απόφαση της εγκατάλειψης της πατρίδας τους.

Πίνακας 5: Αιτίες μεταναστευτικής απόφασης

	ΑΠΟΛΥΤΑ ΜΕΓΕΘΗ	ΠΟΣΟΣΤΑ(%)
Οικονομικοί λόγοι	32	64
Ένωση οικογένειας	9	18
Φόβος επιβίωσης	6	12
Πολιτικοί λόγοι	3	6
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

B.1.4 Η Επιλογή της Ελλάδας ως Χώρας Τελικού Προορισμού

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι απαντήσεις των μεταναστών, όσον αφορά τον λόγο για τον οποίο επέλεξαν την Ελλάδα ως τόπο προορισμού. Βασικός για αυτούς παράγοντας είναι η αντίληψη τους, ότι η ελληνική νοοτροπία έχει πολλά κοινά στοιχεία με αυτή της πατρίδας τους.

Αναμφισβήτητο για αυτούς πλεονέκτημα της Ελλάδας ως χώρα μεταναστευτικού προορισμού είναι ότι γειτνιάζει ή βρίσκεται πολύ πιο κοντά στην πατρίδα τους, συγκριτικά με άλλα αναπτυγμένα κράτη. Η αίσθηση ότι δεν αποκόβονται εξολοκλήρου από τις πατρίδες και τις οικογένειες τους, είναι βασικός ψυχολογικός παράγοντας αναθάρρησης στην καθημερινότητα τους. Δεν είναι τυχαίο ότι η συντριπτική πλειοψηφία αυτών επισκέπτονται τουλάχιστον μια φορά τον χρόνο την πατρίδα τους. Η συχνότητα των επισκέψεων διαφέρει ανάλογα με την ηλικία του μετανάστη, την σταθερότητα της εργασίας του αλλά κυρίως με το αν και ποια μέλη έχουν παραμείνει στην χώρα του.

Επιπλέον με το πέρασμα του χρόνου η δημιουργία δικτύων ομοεθνών των μεταναστών, συντελεί στην επιλογή της Ελλάδας ως χώρας προορισμού. Η καλή πληροφόρηση, η υποστήριξη τον πρώτο καιρό, η βοήθεια για εύρεση εργασίας σε συνδυασμό με την αντίληψη ότι η Ελλάδα είναι πιο εύκολα προσπελάσιμη όσο αναφορά την παράνομη μετανάστευση ενδυναμώνουν την επιλογή της Ελλάδας ως χώρα προορισμού.

Ένα ποσοστό μεταναστών από την Αλβανία θεωρούν ότι υπάρχουν κοινά στοιχεία καταγωγής, ιστορίας και πολιτισμού, ανάμεσα στους δύο λαούς (ιδιαίτερα οι Βορειοηπειρώτες). Πράγμα που τους εμφυσά οικειότητα και την ελπίδα για ομαλή ενσωμάτωση στην κοινωνία, χωρίς όμως η ίδια η πραγματικότητα να τους επιβεβαιώνει. Χαρακτηριστικά ένας Αλβανός μετανάστης από την Βόρεια Ήπειρο

είπε το εξής στην Αλβανία για χρόνια μας φώναζαν περιπαιχτικά Έλληνες και όταν ήρθαμε στην Ελλάδα μας αποκαλούσαν υποτιμητικά Αλβανούς.

Αξίζει να σημειωθεί ότι κανένας από τους μετανάστες δεν θεωρεί την Ελλάδα σταθμό, στο μεταναστευτικό του ταξίδι, αποτέλεσε από την αρχή τόπος τελικού προορισμού, με την επιφύλαξη βέβαια της κατάστασης που θα αντιμετωπίζει.

Στο ερώτημα της επιστροφής στην πατρίδα τους, οι απαντήσεις δεν μπορούν να μας δώσουν σαφές συμπέρασμα. Καθώς και αυτοί ακόμα που απάντησαν θετικά, το έθεσαν κάτω από προϋποθέσεις που αφορούν τις συνθήκες στην χώρα τους, την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, την ασφάλεια και την αναπτυξιακή πορεία αυτής. Προβληματισμό τους γεννά η κατάσταση σήμερα στην Ελλάδα και το πώς θα εξελιχθεί, καθώς πρώτη φορά μερικοί από αυτούς έρχονται αντιμέτωποι με την ανεργία.

Η δημιουργία κοινωνικού περιβάλλοντος, οι εργασιακές υποχρεώσεις, η γενική ροή της καθημερινότητας και η δυσκολία της αντιμετώπισης των άμεσων προβλημάτων, εναποθέτει την υλοποίηση της επιθυμίας επιστροφής στην πατρίδα στο μακρινό μέλλον.

Πίνακας 6: Πρόθεση επιστροφής στην χώρα προέλευσης

	ΑΝΔΡΕΣ		ΓΥΝΑΙΚΕΣ	
	Απόλυτα μεγέθη	Ποσοστό(%)	Απόλυτα μεγέθη	Ποσοστό(%)
Ναι	17	61	7	32
Όχι	4	14	2	9
Ίσως	7	25	13	59
Σύνολο	28	100	22	100

B.1.5 Νόμιμοι ή Παράνομοι Τελικά ?

Το 62% του δείγματος απάντησαν ότι εισήλθαν στην Ελλάδα με παράνομο τρόπο. Πιο συγκεκριμένα το 82% των ανδρών μπήκαν με μη νόμιμο τρόπο ενώ το υπόλοιπο 18% με νόμιμο, κατά κύριο λόγο με τουριστική visa. Σε αντίθεση με τους άνδρες, το 64% των γυναικών δηλώνουν ότι εισήλθαν νόμιμα, γεγονός που προφανώς έχει να κάνει με την μεταγενέστερη χρονικά απόφαση τους να μεταναστεύσουν.

Πέρα όμως από το αν οι άνδρες ή οι γυναίκες εισήλθαν νόμιμα, στην πλειοψηφία τους παρέτειναν την διαμονή παράνομα καθώς η διαδικασία

νομιμοποίησης ήταν χρονοβόρα, πολυδάπανη και η γραφειοκρατία που επικρατούσε τους έφερνε αντιμέτωπους με επιπλέον δυσκολίες.

Το συγκεκριμένο κομμάτι της συνέντευξης απαντήθηκε με μεγαλύτερη δυσκολία, με περισσότερη καχυποψία και λιγότερη διάθεση για συζήτηση. Μια μετανάστρια θέλοντας να περιγράψει το χαοτικό χαρακτήρα της απόλυτης και ανούσιας γραφειοκρατία που χαρακτήριζε τόσο το κρατικό μηχανισμό της χώρας της, όσο και τον ελληνικό, εξιστόρησε μια ιστορία. Η ίδια επέμενε να εισέρθει νόμιμα καθώς ήταν μάννα ενός μικρού παιδιού, η διαδικασία εξόδου της από την Αλβανία παρακωλύονταν εξαιτίας μιας υπογραφής, την οποία εν τέλει την έβαλε ο άνδρας της, που την είχε επισκεφτεί και ήταν ήδη μετανάστης.

Με αυτή την ιστορία θέλει να εκφράσει ότι νόμιμος ή παράνομος είναι σχετικό, μπορεί να έχεις τα νόμιμα έγγραφα τα οποία όμως κατάφερες να πάρεις με παράνομο τρόπο (όπως δωροδοκώντας ή πλαστογραφώντας). Όταν υπάρχει θεσμικό και νομικό κενό, ανοίγει ο δρόμος για ακόμα μεγαλύτερη εκμετάλλευση της δύσκολης στιγμής.

Το σύνολο του δείγματος χρημάτισε παράνομο κύκλωμα⁵⁰ για να τους μεταφέρει στην Ελλάδα. Κυκλώματα τα οποία οι ίδιοι χαρακτηρίζουν επικίνδυνα, καθώς δεν διστάζουν να τους κλέψουν, να τους κακοποιήσουν ή ακόμα και να τους εγκαταλείψουν. Δεν ήταν λίγοι οι μετανάστες, κατά κύριο λόγο από Αλβανία και Βουλγαρία που πέρασαν τα ελληνικά σύνορα μόνοι τους, προχωρώντας μέρες με τα πόδια χωρίς επαρκή τροφή και νερό.

Πίνακας 7: Νόμιμη ή παράνομη είσοδος στην Ελλάδα

	ΑΝΔΡΕΣ		ΓΥΝΑΙΚΕΣ			
	Απόλυτα μεγέθη	Ποσοστό(%)	Απόλυτα μεγέθη	Ποσοστό(%)	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
Νόμιμη Είσοδος	5	18	14	64	19	38
Παράνομη Είσοδος	23	82	8	36	31	62
Σύνολο	28	100	22	100	50	100

⁵⁰ «Συνέντευξη με ένα δουλέμπορο», Μακεδονία. 28 Ιουνίου 2009

B. 1.6 Οι Σχέσεις των Μεταναστών με την Αστυνομία

Η ξαφνική εισροή μεταναστευτικών ρευμάτων και η έλλειψη κρατικών υποδομών, οδήγησαν την ελληνική κοινωνία να αντιμετωπίζει τους μετανάστες ως πρόβλημα. Η μηδενική εξοικείωση με το ξένο, τη διαφορετική θρησκεία, τη διαφορετική εξωτερική όψη, η έλλειψη επικοινωνίας λόγω γλώσσας, σε συνδυασμό με την διαστρεβλωμένη αντιμετώπιση του φαινομένου από τα ΜΜΕ, συνέβαλλαν στο να αντιμετωπίζονται οι μετανάστες ως εισβολείς και ταραχοποιοί της ελληνικής κοινωνίας.

Η παραπάνω κατάσταση αλληλεπιδρά και αξιοποιείται στην διαμόρφωση μεταναστευτικής πολιτικής. Η κρατική κατά καιρούς προσπάθεια ελέγχου του φαινομένου ενεργοποιεί, κατασταλτικούς μηχανισμούς όπως η αστυνομία, οι συνοριοφύλακες, με τους οποίους έρχονται αντιμέτωποι οι μετανάστες. Η υπερέκθεση μεμονωμένων περιστατικών και η σύνδεση της μετανάστευσης με την εγκληματικότητα, απενοχοποιούν και δικαιολογούν στην συνείδηση του λαού, την στάση του κράτους απέναντι στους μετανάστες και την πολιτική αυτού.

Η βασική αιτία σύλληψης σύμφωνα με τις απαντήσεις του δείγματος είναι η εξακρίβωση της νομιμότητας τους. Καθοριστικό κριτήριο για το αποτέλεσμα του ελέγχου της αστυνομίας σύμφωνα με τους μετανάστες είναι η εθνικότητα τους καθώς και το επίπεδο επικοινωνίας τους. Το 14% των ανδρών του δείγματος έχει συλληφθεί από τις ελληνικές αστυνομικές αρχές ενώ μόνο το 5% των γυναικών έχει περάσει από αντίστοιχη διαδικασία.

Πίνακας 8: Σύλληψη από την αστυνομία

	ΑΝΔΡΕΣ		ΓΥΝΑΙΚΕΣ	
	Απόλυτα μεγέθη	Ποσοστό(%)	Απόλυτα μεγέθη	Ποσοστό(%)
Ναι	4	14	1	5
Όχι	24	86	21	95
Σύνολο	28	100	22	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Β. 2.1 Η Απασχόληση στην Χώρα Προέλευσης

Οι πλειοψηφία των μεταναστών, στην χώρα καταγωγής τους κατείχαν μια θέση στην παραγωγική διαδικασία, αρκετοί από αυτούς όπως είδαμε και παραπάνω έχουν την βασική μόρφωση και κάποιοι από αυτούς κατέχουν εξειδικευμένες γνώσεις. Παρόλη την εργασιακή εμπειρία ακόμα και σε επαγγέλματα υψηλής ειδίκευσης, στην Ελλάδα οι μετανάστες κατατάσσονται στο ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, καταλαμβάνουν περιστασιακές θέσεις εργασίας, που αρκετές από αυτές στο παρελθόν αρνιόντουσαν οι γηγενείς.

Το 14% των ερωτηθέντων ασκούσαν επαγγέλματα όπως μηχανολόγος, αρχιτέκτονας, οικονομολόγος. Το 20 % δηλώνουν ότι έχουν εμπειρία βιομηχανικού εργάτη εκ του οποίου κάποιοι απασχολούνταν σε βιομηχανία μαζικής παραγωγής. Ακόμα και το ποσοστό όπου δήλωσε άνεργος στην πλειοψηφία του στο παρελθόν είχε εργασιακή εμπειρία. Βέβαια υπάρχει και ένα μέρος αυτών που δεν πρόλαβε να εργαστεί καθώς με το πέρας των σπουδών μετανάστευσε. Παρά ταύτα φαίνεται ξεκάθαρα ότι οι άνεργοι παρουσιάζουν μεγαλύτερη ροπή στην μετανάστευση.

Ένα ακόμα στοιχείο που παρουσιάζει ο πίνακας 9, είναι η θέση των γυναικών μεταναστριών στην οικονομία των χωρών καταγωγής. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών ασχολούνταν με τα οικιακά ή δεν εργάζονταν καθόλου σε αντίθεση με τους άνδρες ερωτηθέντες που παρουσιάζουν μεγαλύτερη εργασιακή εμπειρία. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η παράθεση των στοιχείων στο παρακάτω πίνακα στηρίζεται κατά αποκλειστικότητα στις απαντήσεις των ερωτηθέντων.

	ΑΛΒΑΝΙΑ			ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ			ΡΩΣΙΑ			ΙΝΔΙΑ			ΠΑΚΙΣΤΑΝ			ΡΟΥΜΑΝΙΑ			ΣΥΝΟΛΟ
	A	Γ	Σ	A	Γ	Σ	A	Γ	Σ	A	Γ	Σ	A	Γ	Σ	A	Γ	Σ	
Βιομηχ. Εργάτης	7	1	8	2		2													10
Υπάλληλος	2	1	3		1	1	1	1	2								1	1	7
Γεωργός-Κτηνοτρ.	1		1	1		1													2
Έμπορος	1		1																1
Τεχνίτης	3		3													1		1	4
Οικιακά		6	6		3	3													9
Άνεργος	2	4	6	2	3	5				2		2	3		3		1	1	17

Πίνακας 9 : Εργασιακή εμπειρία στη χώρα καταγωγής

B. 2.2 Απασχόληση στην Χώρα Υποδοχής – Εισοδηματική Κατάσταση

Η διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας αποτελείται από μεγάλο αριθμό μικρομεσαίων, οικογενειακών πολλές φορές επιχειρήσεων, χαρακτηριστικό των οποίων είναι η συνεχής ανάγκη από φθηνό, ευέλικτο, εποχιακό προσωπικό, ώστε να μπορούν να ανταπεξέρθουν στον ανταγωνισμό της ελεύθερης αγοράς, ανάγκη η οποία καλύπτεται από τον μεταναστευτικό πληθυσμό.

Η απασχόληση των μεταναστών του δείγματος ανά κλάδο καταγράφεται ως εξής, το 22% στον οικοδομικό κλάδο, είτε ως τεχνίτες, είτε ως απλοί εργάτες. Υπήρχαν 2 περιπτώσεις των ερωτηθέντων οι οποίοι δήλωσαν αυτοαπασχολούμενοι οικοδόμοι. Το μεγαλύτερο ποσοστό το καταλαμβάνει η απασχόληση στο τουρισμό 26%, ακολουθεί το 20% το οποίο απασχολείται στον επισιτισμό.

Σημαντικό ποσοστό 14% καταλαμβάνει η περιστασιακή εργασία, πράγμα που σημαίνει ότι οι μετανάστες βρίσκονται σε συνεχή αναζήτηση εργασίας και καταλαμβάνουν οποιαδήποτε θέση τους προσφερθεί. Όσο αφορά τις μετανάστριες του δείγματος οι περισσότερες εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί, ως καθαρίστριες, σε ξενοδοχειακές μονάδες και σε εστιατόρια .

Σημαντικό στοιχείο είναι ότι η εύρεση εργασίας γίνεται μέσω ομοεθνών τους οι οποίοι, βρίσκονται στην Ελλάδα αρκετά χρόνια έχουν κτίσει σχέσεις εμπιστοσύνης με τους εργοδότες και έχουν το περιθώριο να τους προτείνουν νέους εργαζόμενους.

Πίνακας 10: Απασχόληση μεταναστών ανά κλάδο

<i>Κλάδος Εργασίας</i>	<i>Άνδρας</i>	<i>Γυναίκα</i>	<i>Σύνολο</i>	<i>Ποσοστό(%)</i>
Οικοδομικές Εργασίες	11		11	22
Τουρισμός	9	4	13	26
Επισιτισμός	4	6	10	20
Γεωργ.- Κτηνοτρ. Εργασίες	1		1	2
Οικιακές εργασίες		8	8	16
Περιστασιακή Εργασία	3	4	7	14

B.2.3 Συνθήκες απασχόλησης

Όπως ήδη έχουμε επισημάνει οι μετανάστες χρησιμοποιούνται ως εργασιακή δύναμη χαμηλής ειδίκευσης και επομένως δέχονται χαμηλές αμοιβές, με αποτέλεσμα να καταγράφονται μεγάλες διαφορές οικονομικής φύσης ανάμεσα σε μετανάστες και ντόπιους στην προσέγγιση της αγοράς εργασίας.

Οι μετανάστες με τους οποίους συζητήσαμε θεωρούν ότι οι Έλληνες συνάδελφοι του πληρώνονται πολύ περισσότερο από τους ίδιους για την ίδια εργασία. Η μη νόμιμη παραμονή των μεταναστών παρασύρει το επίπεδο των ημερομισθίων προς τα κάτω. Το 64% του δείγματος αμείβεται με ημερομίσθιο που κυμαίνεται από 20 έως 25 ευρώ. Ενώ μόλις το 4% ξεπερνάει τα 45 ευρώ.

Όσο αναφορά το χρόνο εργασίας, σύμφωνα με τα στοιχεία των συνεντεύξεων πάνω από το 50 % εργάζεται άνω των 8 ωρών. Οι ανάγκες της επιχείρησης καθορίζουν το ωράριο, υπάρχουν περίοδοι όπου δουλεύουν συστηματικά 12 ώρα και στην συνέχεια δεν εργάζονται για εβδομάδες, τέτοιου είδους εργασιακές σχέσεις δύσκολα ανέχονται οι Έλληνες εργαζόμενοι.

Πίνακας 11: Μέσο ημερομίσθιο μεταναστών

Ημερομίσθιο(€)	Αριθμός Περιπτώσεων	Ποσοστό(%)
10-20	6	12
20-25	32	64
25-35	7	14
35-45	3	6
>45	2	4
	50	100

B.2.4 Μετανάστες και συνδικαλιστικό κίνημα

Καθοριστικό στοιχείο, για την διαμόρφωση των χαμηλών ημερομισθίων των μεταναστών, είναι η απουσία συμμετοχής τους σε συλλογικούς διεκδικητικούς φορείς. Ελάχιστοι είναι αυτοί που ανήκουν στο σωματείο τους ή είναι ενταγμένοι σε κάποια συνδικαλιστική οργάνωση.

Με αυτό τον τρόπο περιορίζεται δραματικά η διαπραγματευτική δύναμη των μεταναστών, όσο αναφορά την τιμή που πουλούν την εργατική τους δύναμη αλλά και την διασφάλιση των εργασιακών δικαιωμάτων τους, τα οποία για κάποιους γηγενής εργαζόμενους ήταν μέχρι σήμερα κατοχυρωμένα.

Σύμφωνα με έρευνες⁵¹, οι μετανάστες είχαν διαφορετική συνδικαλιστική συμπεριφορά στην χώρα καταγωγής τους. Η έρευνα για τους μετανάστες στον κλάδο της οικοδομής, αναφέρει ότι τα ποσοστά συμμετοχής σε συνδικαλιστικές οργανώσεις διαφέρουν ανάλογα με την εθνικότητα, όσοι συμμετέχουν κρατούν χαμηλό προφίλ με το να ψηφίζουν μόνο, αποφεύγοντας κάποιο πιο ενεργό ρόλο.

Η βασική αιτία μη συμμετοχής σε συνδικαλιστικές οργανώσεις, είναι ο φόβος, η άγνοια και η έλλειψη χρόνου⁵². Η περιορισμένη μέχρι σήμερα συλλογική οργάνωση των μεταναστών, ως κύριο στόχο πάλης θέτει, την αύξηση των ημερομισθίων, την βελτίωση των συνθηκών εργασίας και την καταπολέμηση των εργατικών ατυχημάτων.

Στην Ελλάδα είναι σπάνιες οι απεργίες των μεταναστών σε σχέση με τις απεργιακές κινητοποιήσεις των εργαζόμενων μεταναστών στο εξωτερικό⁵³. Οι μετανάστες στην Ελλάδα που έρχονται εποχιακά από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης δεν διανοούνται να απεργήσουν καθώς δεν έχουν νόμιμα έγγραφα και δεν έχουν οργανωμένες δυνάμεις σε Συνδικάτα.

Παρόλα αυτά υπήρξαν απεργιακές κινητοποιήσεις όπως αυτή, των Φιλιππινέζων στην Κω, αυτή το 2005 στον Τύρναβο όπου οι μετανάστες που δούλευαν στα χωράφια πέτυχαν αύξηση του ημερομισθίου. Και το πιο τρανό παράδειγμα είναι αυτό στην Μανωλάδα Ηλείας το 2008 όπου παράγεται το 90% της εθνικής παραγωγής φράουλας και εργάζονται 2.000 με 2.500 μετανάστες ως εργάτες κάτω από μεσαιωνικές συνθήκες, οι οποίοι έπαυσαν να εργάζονται αξιώνοντας αύξηση του ημερομισθίου⁵⁴, την οποία πέτυχαν.

Τα αποτελέσματα του δείγματος, έρχονται να επιβεβαιώσουν την χαμηλή συμμετοχή των μεταναστών σε διεκδικητικούς φορείς, καθώς μόλις τρία άτομα δήλωσαν πως συμμετέχουν στο σωματείο τους. Η απόφαση για ένα μετανάστη να προβεί σε διεκδικήσεις μέσω του σωματείου του είναι δύσκολη εξαιτίας του φόβου της απέλασης.

⁵¹ ΕΚΑ,2004, σελ. 46-54 με δείγμα 317 άτομα

⁵² Γ. Λαζαρίδου , 1995, σελ. 63

⁵³ «Οι παράνομοι μετανάστες σπάνε τη σιωπή », Εποχή, 19 Σεπτεμβρίου 1999

⁵⁴ «Επέστρεψαν στα χωράφια με 1,5 ευρώ αύξηση », Τα Νέα, 23 Απριλίου 2008

Πίνακας 12: Συμμετοχή μεταναστών στο σωματείο στο χώρο δουλειάς ή σε άλλο συλλογικό φορέα

	<i>Απόλυτα Μεγέθη</i>	<i>Ποσοστό(%)</i>
Ναι	3	6
Όχι	47	94

Όλη η παραπάνω περιγραφή των εργασιακών συνθηκών των μεταναστών, μας προκαταβάλλει και όχι άδικα, όσον αφορά κατά πόσο αυτοί και οι οικογένειες απολαμβάνουν ασφάλιση και ιατροφαρμακευτική κάλυψη. Ένα σημαντικό κομμάτι των ερωτηθέντων έχει βιβλιάριο υγείας, η χρήση του οποίου εξαρτάται από την ανανέωση των εγγράφων που εξασφαλίζουν την νόμιμη παραμονή του.

Ένα 36% δηλώνει ότι δεν έχει καμία ασφαλιστική ή υγειονομική κάλυψη καθώς η ευκαιριακή μορφή εργασίας δεν αφήνει περιθώρια για την κάλυψη αυτών των βασικών δικαιωμάτων.

Πίνακας 13: Ασφάλιση και Ιατροφαρμακευτική κάλυψη των μεταναστών

	<i>Απόλυτα Μεγέθη</i>	<i>Ποσοστό(%)</i>
Ναι	32	64
Όχι	18	36

B.2.5 Δείκτες κοινωνικής ενσωμάτωσης

Δείκτης της βελτίωσης του επιπέδου των συνθηκών διαβίωσης των μεταναστών αποτελεί η διατήρηση τραπεζικού λογαριασμού ως απόδειξη της δυνατότητας αποταμίευσης. Πιο συγκεκριμένα το 26% δήλωσε πως διατηρεί τραπεζικό λογαριασμό σε ελληνική τράπεζα, ενώ το 74% απάντησε αρνητικά εξηγώντας ότι το σύνολο του εισοδήματος του καταναλώνεται άμεσα και αρκετές φορές δεν αρκεί πλέον ούτε για την κάλυψη των πάγιων αναγκών.

Πίνακας 14: Χρήση Τράπεζας

	ΑΠΟΛΥΤΑ ΜΕΓΕΘΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
Ναι	13	26
Όχι	37	74
Σύνολο	50	100

Το 52% των μεταναστών που χρησιμοποιούν τράπεζα, δηλώνει ότι καταφεύγει στην χρήση της διότι, είναι πιο ασφαλής τρόπος πληρωμής. Τρεις μετανάστες έχουν δανειακές υποχρεώσεις, οι οποίες προφανώς εξυπηρετούνται στην τράπεζα. Άλλοι τρεις χρησιμοποιούν την τράπεζα για την αποταμίευση χρημάτων, ενέργεια που περιγράφεται ως μη συστηματική. Τέλος το 22% του δείγματος επιλέγει την τράπεζα ως τον πιο ασφαλή τρόπο αποστολής εμβασμάτων στην πατρίδα τους.

Πίνακας 15: Λόγοι Χρήσης Τράπεζας

	ΑΠΟΛΥΤΑ ΜΕΓΕΘΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ(%)
Μέσω πληρωμής	12	52
Δάνειο	3	13
Αποστολή εμβασμάτων	5	22
Αποταμίευση	3	13
Σύνολο	23	100

Ένας ακόμα πιο ισχυρός δείκτης βελτίωσης του οικονομικού αλλά και κοινωνικού επιπέδου των μεταναστών αποτελεί η κατοχή ιδιοκτησίας. Η θετική απάντηση κατέχει μικρό ποσοστό μόλις το 6% των ερωτηθέντων, αφορά μετανάστες που ζουν αρκετά χρόνια στην Ελλάδα (τουλάχιστον 10 χρόνια). Η απόφαση τους πάρθηκε πριν από χρόνια και καθώς οι δανειακές τους υποχρεώσεις με δυσκολία πλέον εκπληρώνονται, βρίσκονται σε οικονομικό αδιέξοδο.

Πίνακας 16: Κατοχή ιδιοκτησίας μεταναστών στην Ελλάδα

	Απόλυτα Μεγέθη	Ποσοστό(%)
Ναι	3	6
Κατοικία	2	80
Χωράφι	1	20
Όχι	47	94

B.2.6 Εμβάσματα

Οι συνθήκες επιβίωσης στις χώρες προέλευσης είναι τις περισσότερες φορές αυτές που ανάγκασαν τους μετανάστες να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους. Αυτές οι ίδιες συνθήκες είναι που τους αναγκάζουν να κάνουν αιματηρές οικονομίες ώστε να ενισχύουν τον αδύναμο οικογενειακό προϋπολογισμό στην πατρίδα.

Μόλις το 34 % απάντησε καταφατικά γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την γενική αντίληψη ότι μεγάλο ποσοστό πλούτου εξάγεται μέσω των εμβασμάτων. Σύμφωνα με το δείγμα όπως προείπαμε τα εμβάσματα βοηθούν οικονομικά την οικογένεια, καθώς συμβάλουν στην δημιουργία κατοικίας στην χώρα καταγωγής, γεγονός φανερώνει την μακροπρόθεσμη επιθυμία επιστροφής στην πατρίδα τους.

Πίνακας 17: Αποστολή Εμβασμάτων στην χώρα προέλευσης

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	ΑΠΟΛΥΤΑ ΜΕΓΕΘΗ	ΠΟΣΟΣΤΑ(%)
Ναι	17	34
Για υποστήριξη της οικογένειας	12	71
Για οικοδόμηση κατοικίας	5	29
Όχι	33	66

B.2.7 Ρατσιστική Αντιμετώπιση

Στο σημείο της συνέντευξης στο οποίο η συντριπτική πλειοψηφία είχε να εξιστορήσει μια προσωπική εμπειρία με ιδιαίτερο πάθος αλλά και παράπονο, ήταν η ερώτηση αν έχουν δεχτεί ρατσιστική αντιμετώπιση. Το 96% βρέθηκε αντιμέτωπο με τέτοιου είδους συμπεριφορά η οποία, εκφράζεται με διάφορους τρόπους, πιο σύνηθες είναι ο λεκτικός, ενώ υπήρχαν και περιπτώσεις σωματικής βίας που ασκήθηκε από οργανωμένες ομάδες ανθρώπων με ιδεολογικό υπόβαθρο.

Κατά την διάρκεια της συζήτησης, το παράπονο γίνεται οργή όταν αναφέρονται σε παραδείγματα που αφορούν τα παιδιά τους, σε αυτές τις περιπτώσεις η ανοχή εξαντλείται και επέρχεται η σύγκρουση (ρατσιστική αντιμετώπιση των παιδιών μεταναστών στο σχολείο).

Χαρακτηριστικά ένας μετανάστης από την Αλβανία, ο οποίος βρίσκεται τα τελευταία 14 χρόνια στην Ελλάδα και ζει στον ίδιο τόπο καθόλη την διάρκεια της

παραμονής του στην Ελλάδα, του έχει απαγορευτεί η είσοδος στα καφενεία της περιοχής εξαιτίας της καταγωγής του.

Φαινόμενα σαν αυτά δυσκολεύουν ακόμα περισσότερο την κοινωνική ενσωμάτωση και οδηγούν στην περιθωριοποίηση των μεταναστών. Δεν είναι τυχαίο ότι οι κοινωνικές συναναστροφές των μεταναστών περιορίζονται σε μεγάλο βαθμό μεταξύ ομοεθνών, χωρίς αυτό να είναι απόλυτο.

Πίνακας 18: Δέκτες ρατσιστικής αντιμετώπισης

	<i>Απόλυτα Μεγέθη</i>	<i>Ποσοστό(%)</i>
Ναι	48	96
Λεκτικά	16	33
Σωματικά	6	13
Κοινωνικός Αποκλεισμός	26	54
Όχι	2	4

Τέλος, άλλος ένας δείκτης της χαμηλής κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών είναι η ισχνή απασχόληση τους με κοινωνικό- πολιτικά ζητήματα. Σχεδόν κανένας δεν έχει εκλογικά δικαιώματα. Καθώς επίσης κανείς δεν έχει επαρκή πληροφόρηση για τις πολιτικές εξελίξεις ακόμα και για ζητήματα που αφορούν την μεταναστευτική πολιτική της χώρας στη οποία διαμένει.

Ενδεικτικά, μόνο το 6% γνωρίζει την ύπαρξη του νέου νομοσχεδίου για τους μετανάστες. Το νομοσχέδιο με τίτλο «Πολιτική συμμετοχή ομογενών και αλλοδαπών υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα και μακροχρόνια στην Ελλάδα» προτείνει α)την αυτοδίκαιη παροχή ιθαγένειας στα παιδιά που γεννιούνται στην Ελλάδα με αίτηση των γονιών, εφόσον ο ένας τουλάχιστον γονιός έχει 5 ετή μόνιμη, νόμιμη και συνεχή παραμονή β)την πιστοποίηση της ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία γ) το δικαίωμα συμμετοχής στις δημοτικές εκλογές μεταναστών χωρίς ελληνική υπηκοότητα, με προϋπόθεση ότι είναι ομογενείς ή πολίτες των κρατών μελών της ΕΕ. Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο έχει δεχτεί κριτική από διάφορες κοινωνικές ομάδες, πανεπιστημιακούς, πολιτικούς, μη κυβερνητικές οργανώσεις και πολύ λιγότερο από τους ίδιους τους μετανάστες.

Η χαμηλή συλλογική οργάνωση που ήδη έχουμε αναφέρει παραπάνω δεν συμβάλει θετικά στην δραστηριοποίηση τους, στην πολιτικοποίηση τους, ώστε οι

μετανάστες να παίζουν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής, στην χώρα υποδοχής.

Πίνακας 19: Ενημέρωση όσον αφορά το νέο νομοσχέδιο για τους μετανάστες

	<i>Απόλυτα Μεγέθη</i>	<i>Ποσοστό(%)</i>
Ναι	3	6
Όχι	47	94

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στόχος αυτής της εργασίας ήταν να φωτιστούν οι συνθήκες ζωής των μεταναστών- προσφύγων στην Ελλάδα, ως χώρα υποδοχής και να διαπιστωθεί κατά πόσον οι μετανάστες έχουν ενταχθεί στην ελληνική κοινωνία και κατά πόσο συμβάλουν στην ελληνική οικονομία.

Οι μετανάστες πλέον αποτελούν ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού της Ελλάδας(13,7% του πληθυσμού)⁵⁵. Παρόλα αυτά, τα στατιστικά στοιχεία μέχρι σήμερα είναι ανεπαρκή ώστε να καταγράψουν με ακρίβεια τον συνολικό αριθμό των μεταναστών, καθώς και τις επιμέρους κατηγορίες αυτών.

Η Ελλάδα σε διεθνές επίπεδο καταγράφεται ως χώρα της ΕΕ με μεγάλο αριθμό ξένων ως ποσοστό του πληθυσμού της. Τα τελευταία χρόνια ο αριθμός των μεταναστών έχει αυξηθεί εξαιτίας, των συνεχών περιφερειακών πολεμικών συρράξεων και της προσπάθειας εκτόνωσης της κρίσης με το ξαναμοίρασμα των αγορών. Εκτός από τις ‘παραδοσιακές’ χώρες καταγωγής, της Ανατολικής Ευρώπης καταφθάνουν μαζικά στην Ελλάδα μετανάστες από χώρες της Αφρικής και της Ασίας.

Οι περισσότερες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα αναφέρονται στην χρονική περίοδο 1990-2008, δηλαδή σε ένα χρονικό διάστημα, όπου οι ρυθμοί ανάπτυξης της οικονομίας στην Ελλάδα ήταν ανοδικοί. Υπολογίζεται ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης ήταν 3% και οι νέες θέσεις εργασίας αυξάνονταν κατά μέσο ετήσιο ρυθμό 1%. Υπολογίζεται⁵⁶ ότι δημιουργήθηκαν αθροιστικά 900 χιλιάδες νέες θέσεις εργασίας και περίπου 450 χιλιάδες εργαζόμενοι εγκατέλειψαν τον πρωτογενή τομέα και στράφηκαν στους άλλους δύο.

Η ελληνική οικονομία αξιοποίησε το φθηνό και ευέλικτο εργατικό δυναμικό που κατέφθασε μαζικά στις αρχές της δεκαετίας του 90 από την Ανατολική Ευρώπη. Μικρομεσαίες επιχειρήσεις, αλλά και ολόκληροι κλάδοι της οικονομίας κατάφεραν να επιβιώσουν στον ανταγωνισμό της ελεύθερης αγοράς λόγω της φθηνής εργατικής δύναμης των αλλοδαπών.

Ο μεταναστευτικός πληθυσμός στην Ελλάδα δεν αποτελεί μια ομοιογενή ομάδα, έτσι η ένταξη τους στην ελληνική κοινωνία και την αγορά εργασίας δεν είναι ίδια για όλους. Βασική προϋπόθεση ένταξης αποτελεί η νομιμοποίηση των

⁵⁵ Σύμφωνα με στοιχεία της απογραφής του 2011

⁵⁶ Σ. Ζωγραφάκης, Α. Μητράκος, 2009

μεταναστών, πράγμα που εξαρτάται από την καταγωγή, την εθνικότητα, την γνώση της ελληνικής γλώσσας καθώς και τον τρόπο με τον οποίο κατέφθασαν στην Ελλάδα.

Η ομαλή ένταξη των μεταναστών εξαρτάται από την χρονική διάρκεια παραμονής τους στην χώρα, τον τόπο εγκατάστασης τους, καθώς και από τον τομέα απασχόλησης τους. Βασικές διαφοροποιήσεις υπάρχουν ανάλογα με την ηλικία, το φύλλο, την οικογενειακή κατάσταση αλλά και το μορφωτικό επίπεδο των μεταναστών.

Από έρευνες και εμπειρικές μελέτες προκύπτει ότι η ένταξη των μεταναστών και η βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου είναι συνάρτηση της νομιμοποίησης τους, της ικανοποιητικής χρήσης της ελληνικής γλώσσας, αλλά και του είδους της απασχόλησης τους.

Όπως ήδη έχουμε περιγράψει παραπάνω, η εργασία αποτελεί το όχημα της ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν είναι οι χαμηλές αμοιβές εργασίας, κάτω από αντίξοες συνθήκες. Το χαμηλό μεροκάματο, η έλλειψη ασφάλισης, η εντατικοποίηση της εργασίας είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης των μεταναστών στην Ελλάδα.

Στην αρχή της εργασίας αναφέρουμε ότι το μεταναστευτικό φαινόμενο έχει τόσο μακριές ρίζες στον χρόνο, που παρατηρώντας το διαχρονικά καταλήγουμε ότι έπαιξε σημαντικό ρόλο ακόμα στην δημιουργία νέων εθνών. Παρόλα αυτά, τα χαρακτηριστικά του είναι διαφορετικά σε κάθε εποχή, καθώς εξαρτώνται από τις αιτίες που διαμορφώνουν τις μεταναστευτικές ροές και τα συμφέροντα που εξυπηρετούν αυτές. Ανάλογα χαράσσονται και οι πολιτικές των κρατών, όταν έχουν ανάγκη για φθηνά εργατικά χέρια διαμορφώνουν ένα ελαστικό πλαίσιο ανοχής των μεταναστών, ενώ όταν ασκούνται οικονομικές πιέσεις, παίρνονται κατασταλτικά μέτρα.

Ιδιαίτερα αυτό συμβαίνει στις μέρες μας όπου οι αντιθέσεις είναι ακόμα πιο έντονες, όπου η ανεργία και η φτώχεια δεν διαχωρίζει Έλληνες και μετανάστες εργαζόμενους. Η άμεση ανάγκη που προκύπτει είναι, οι ίδιοι μετανάστες μαζί με τους Έλληνες εργαζόμενους, να διαμορφώσουν καλύτερους όρους διεκδίκησης της ικανοποίησης των σύγχρονων αναγκών τους.

Με βάση τα παραπάνω μπορεί να διαμορφωθεί ένα ενιαίο πλέγμα προτάσεων μεταναστευτικής πολιτικής το οποίο θα λαμβάνει υπόψη και θα αξιοποιεί όλες ενδεχόμενες πηγές χρηματοδότησης, θα αξιοποιεί τις προτάσεις- αποφάσεις διεθνών οργανισμών υπέρ των μεταναστών και των προσφύγων (κυρίως του ΟΗΕ), θα

λαμβάνει υπόψη τις συγκεκριμένες γεωπολιτικές θρησκευτικές, πολιτιστικές ιδιαιτερότητες της Ελλάδας, με κύριο στόχο την άμεση βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των μεταναστών.

Πιο συγκεκριμένα, βασικές προτάσεις μπορεί να είναι οι ακόλουθες:

1) Να δημιουργηθούν ανθρώπινοι και αξιοπρεπείς ανοιχτοί και δημόσιοι προσωρινοί χώροι υποδοχής και φιλοξενίας μεταναστών – προσφύγων, μακριά από την λογική της δημιουργίας στρατοπέδων συγκέντρωσης. Οι μετανάστες σε αυτούς τους χώρους θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική φροντίδα, σε δωρεάν σίτιση, διερμηνεία και νομική αρωγή. Αναγκαίο είναι να υπάρξει οργανωμένη ειδική μέριμνα από εξειδικευμένους κρατικούς φορείς για την φροντίδα των ανήλικων προσφύγων και μεταναστών, για τις μητέρες με μικρά παιδιά και για τα θύματα των κυκλωμάτων σωματεμπορίας.

2) Η άμεση νομιμοποίηση των μεταναστών που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα. Η απλοποίηση των διαδικασιών χορήγησης και ανανέωσης των αδειών διαμονής, εργασίας και οικογενειακής επανένωσης. Η δημιουργία μηχανισμών εξασφάλισης ίσων ασφαλιστικών και εργασιακών δικαιωμάτων σύμφωνα με τις κλαδικές συμβάσεις εργασίας χωρίς διακρίσεις των εργαζομένων ανάλογα με την χώρα καταγωγής τους. Επίσης θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στους μετανάστες να μεταφέρουν τα ασφαλιστικά τους δικαιώματα στην χώρα προέλευσης εάν το θελήσουν.

3) Τα παιδιά των μεταναστών που γεννιούνται στην Ελλάδα θα πρέπει να καταγράφονται στα δημοτολόγια και να τους χορηγούνται πιστοποιητικά γέννησης. Για τα παιδιά των μεταναστών που γεννιούνται στην Ελλάδα ή έρχονται σε πολύ μικρή ηλικία θα πρέπει να τους δίνεται άμεση νομιμοποίηση, η ιθαγένεια να δίνεται εφόσον ενηλικιώνονται και το επιθυμούν οι ίδιοι.

4) Για την άμεση κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών θα πρέπει να δημιουργηθούν και να λειτουργήσουν πολύγλωσσα δημόσια κέντρα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, της ιστορίας και του πολιτισμού τα οποία θα απευθύνονται και θα εξειδικεύονται στις ανάγκες εκμάθησης των ενήλικων μεταναστών. Ταυτόχρονα θα πρέπει να υπάρξει ειδική φροντίδα για την ισότιμη πρόσβαση των παιδιών όλων των μεταναστών στις δομές της ελληνικής δημόσιας δωρεάν εκπαίδευσης παράλληλα όμως με την εξασφάλιση της εκμάθησης της μητρικής γλώσσας, της ιστορίας και του πολιτισμού τους.

5) Η έμπρακτη υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των προσφύγων, με την χορήγηση ασύλου ή προσωρινού ανθρωπιστικού καθεστώσ για όσους προέρχονται από χώρες που βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση ή σε κατάσταση εμφυλίου. Επίσης θα πρέπει να πάψει η απαγόρευση του δικαιώματος των μεταναστών να μεταβούν στον τελικό τους προορισμό και να εξαναγκάζονται εξαιτίας του Δουβλίνου II να παραμένουν στην Ελλάδα. Θα πρέπει να χορηγηθούν ταξιδιωτικά έγγραφα σε όσους επιθυμούν να μετακινηθούν προς κάποιο άλλο κράτος- μέλος της ΕΕ.

Γεγονός είναι ότι το φάσμα των προτάσεων για ένα τόσο περίπλοκο ζήτημα όπως το μεταναστευτικό μπορεί να είναι μεγάλο και ανάλογο των κριτηρίων και των στόχων που τίθενται κάθε φορά. Στην προκειμένη περίπτωση ως κύριος στόχος τίθεται η βελτίωση του επιπέδου επιβίωσης των μεταναστών. Η διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής θα πρέπει να είναι ενιαία και να μην αποδέχεται τον διαχωρισμό των νόμιμων και παράνομων μεταναστών, θα πρέπει να παρθούν τα απαραίτητα μέτρα και να διαμορφωθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις έτσι ώστε ο όρος παράνομος μετανάστης(άνθρωπος) να είναι πλέον αδόκιμος.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσση

- Λίνα Βεντούρα, «Έλληνες μετανάστες στο Βέλγιο», Αθήνα, Νεφέλη, 1999
- Μαρία Βλαχάκη, «Δικαιώματα και μετανάστευση- παλιννόστηση στην ΕΕ», Ηρόδοτος, Αθήνα 2010
- Όλγα Γιώτη Παπαδάκη, Εκάτη Παπαδάκη, «Η πολιτική διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα», Ελληνική εταιρεία περιφερειακής επιστήμης Πρακτικά Επιστημονικού συνεδρίου Μάιος 2011
- Εμκε -Πουλοπούλου Ήρα, «Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα- Νομικό καθεστώς, Απασχόληση ,Ασφάλιση», Αθήνα, εκδόσεις Βογιατζή, 2009
- Ζωγραφάκης Σταύρος, Κοντής Αντώνης, Μητράκος Θεόδωρος, «Τα βήματα των μεταναστών στην ελληνική οικονομία», Αθήνα, εκδόσεις ΙΜΕΠΟ, 2009
- Καβουνίδη Τζένη, Κόντης Αντώνης, Λιανός Θεόδωρος, Φακιολάς Ρωσσέτος, «Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρικές – Πολιτικές- Προοπτικές», Αθήνα, εκδόσεις ΙΜΕΠΟ, 2008
- ¹ Κωνσταντίνος Π. Καλοφωλιάς, «Το μεταναστευτικό ζήτημα στην Μεσόγειο(Ισπανία- Ιταλία-Ελλάδα)», Αθήνα, 2011
- Κυριάκου Ιωάννης, «Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα», Μελέτη για λογαριασμό του ΙΜΕΠΟ από το Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης, Αναθεωρημένη Έκδοση , 15 Νοεμβρίου, 2004
- Λαμπριανίδης Λόης, Λυμπεράκη Αντιγόνη, « Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη- Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας», Θεσσαλονίκη, εκδόσεις Παρατηρητής, 2001

- Λιανός Θεόδωρος, « Σύγχρονη μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική Διερεύνηση», Αθήνα, εκδόσεις Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 2003
- Λιανός Θεόδωρος, Μπένος Θεοφάνης, «Η εγκληματικότητα των αλλοδαπών: Τα στατιστικά δεδομένα», Αθήνα, εκδόσεις Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 2003
- Λυμπεράκη Αντιγόνη, Πελαγίδης Θωδωρής, «Ο ‘φόβος του ξένου’ στην αγορά εργασίας: Ανοχές και Προκαταλήψεις στην Ανάπτυξη», Αθήνα, εκδόσεις Πόλις, 2000
- Μπάκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ., «Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2003
- Μωυσίδης Αντώνης, «Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα», Αθήνα, εκδόσεις Κριτική, 2011
- Ναξάκης Χ., «Μετανάστες και μετανάστευση- Το οικονομικό θαύμα οφείλεται και στους μετανάστες», Αθήνα, εκδόσεις Πατάκη, 2002
- Ρ.Ο. Μπόγιερ – Χ.Μ Μόρε: «Η άγνωστη ιστορία του εργατικού κινήματος των ΗΠΑ»
- Τριανταφυλλίδου Άννα, Μαρούκης Θάνος, « Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα», Αθήνα, εκδόσεις Κριτική , 2010
- Τριανταφυλλίδου Άννα, Γρόπα Ρουμπίνη, «Η μετανάστευση στην Ενωμένη Ευρώπη», Αθήνα, εκδόσεις Κριτική, 2009
- Τσουκαλά Αναστασία, «Μετανάστευση κ Εγκληματικότητα στην Ευρώπη», Αθήνα- Κομοτηνή, εκδόσεις Αντ. Ν. Σακκούλα, 2001

Ξενόγλωσση

- Borjas George J., «Τα οικονομικά της εργασίας» Αθήνα, εκδόσεις Κριτική, 2003

- Borjas George, «Friends or strangers: The impact of immigrants in U.S Economy», Basic Books, New York, 1990.
- Chindea Alin, « Migration in Greece: A country Profile 2008», IOM, 2008
- Cohen Robin, «Παγκόσμια Διασπορά», Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση, 2003
- European Migration Network, «Annual Policy Report 2009», August 2010
- Hinnawi, E.E., Environmental Refugees, United Nations Development Program, Nairobi, 1985
- International Organization for Migration, «World Migration Report 2010. The Future of Migration: Building Capacities for Change» ,2010
- IOM, Environmentally- Induced Population Displacements and Environmental Impacts Resulting from Mass Migration. International Symposium, Geneva, 21-24 April 1996
- IOM/RPG, Migration and the Environment, Geneva and Washington D.C., International Organization for Migration and the Refugee Policy Group, 1992
- Iosifides Theodoros, « Qualitive Methods in Migration Studies: A Critical Realist Perspective, Ashgate, June 2011
- Klekowski Amanda, «The role of Regional Consultative Processes in Managing International Migration, IOM, May 2001
- Lester Brown, “ Plan B2.0”, 23/01/2006
- Myers N., Environmental refugees in a globally warmed world, Bioscience, 1993
- Myers, Ultimate Security, 1993d
- World Bank, «Migration and Remittances Factbook 2011

Αρθρογραφία

- Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Αρχής, Δελτίο Τύπου, «Ειδική έρευνα για την θέση στην αγορά εργασίας των μεταναστών και των άμεσων απογόνων τους», Πειραιάς, 2009
- Γιώτη Παπαδάκη Όλγα, Παπαδάκη Εκάτη, «Η πολιτική διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα », 2011
- Δημογραφικά Νέα, «Ο πληθυσμός της Ελλάδας μειώνεται- Μια πρώτη κριτική ανάλυση των προσωρινών αποτελεσμάτων της απογραφής του 2011», τεύχος 17, Φεβρουάριος 2012
- Εφημερίδα Μακεδονία, «Συνέντευξη με ένα δουλέμπορο», 28 Ιουνίου 2009
- Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δελτίο Τύπου «Έρευνα εργατικού δυναμικού: Γ΄ Τρίμηνο 2011, Τμήμα έρευνας εργατικού δυναμικού
- ΕΜ.ΜΕ.ΔΙΑ, «Μετανάστευσης Επίκαιρα», 2001, τεύχος 3
- Μετανάστευσης Επίκαιρα, «Ευρώπη – Δουβλίνο II υπό αμφισβήτηση», τεύχος 1, Μάρτιος 2011
- Ρομπολής Σάββας, «Πολιτικές μετανάστευσης στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση»
- Βασίλης Σωτηρόπουλος, «Νομικό Πλαίσιο Μετανάστευσης» Έντυπο 'Καθρέφτης', 2011
- Ανδρέας Χ. Τάκης, «Πέρα από το Δουβλίνο II», Μάρτιος 2011
- "Αναθεώρηση του «Δουβλίνο II» ζητά το ευρωκοινοβούλιο". tnxs.gr. 24/06/11
- Χεκίμογλου Αχιλλέας, «Πάνω από 900.000 οι μετανάστες στην Ελλάδα» Το Βήμα, 4/12/11

- Χιονάτου Ευαγγελία, «Ο Φράκτης και το ελληνικό δίλλημα: φύλαξη των συνόρων ή προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», Μετανάστευσης Επίκαιρα Τεύχος 3, Οκτώβριος 2011
- Martin Baldwin, « Η ένταξη των μεταναστών στην Αθήνα: Δείκτες ανάπτυξης και στατιστικές μέθοδοι μέτρησης» Έκθεση, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Παρατηρητήριο Μετανάστευσης στην Μεσόγειο, Αθήνα
- World Economic Database, 18-10-2012
- "The European Court of Human Rights condemns Belgium and Greece". European Council on Refugees and Exiles.,21/01/11 .

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι : Πίνακες

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Κύριες πέντε χώρες προέλευσης σε απόλυτους αριθμούς (πηγή: Eurostat)

BELGIUM				BULGARIA				CZECH REPUBLIC			
2003		2006		2003		2006		2003		2006	
CD	1665	Russia	1375	Afghanistan	470	Afghanistan	260	Russia	4850	Ukraine	510
Russia	1290	CD	735	Iraq	205	Iraq	65	Ukraine	2045	Egypt	420
CS	810	CS	570	Algeria	150	Armenia	30	Slovak Rep.	1055	Kazakhstan	220
Cameroon	560	Iraq	550	Nigeria	95	Iran	20	China	855	Belarus	135
Turkey	530	Guinea	375	Iraq	95	CS	15	Viet Nam	565	Russia	135
Other	5830	Other	5265	Other	305	Other	110	Other	2030	Other	1310
DENMARK				GERMANY				ESTONIA			
2003		2006		2003		2006		2003		2006	
Afghanistan	665	Iraq	475	Turkey	6300	CS	3235	Russia	5	Russia	5
CS	545	CS	255	CS	4910	Iraq	2115	Azerbaijan	5	Country2	0
Iraq	440	Afghanistan	120	Iraq	3850	Turkey	1950	Georgia	5	Country3	0
Somalia	370	India	85	Russia	3385	Russia	1040	Country4	0	Country4	0
Russia	270	Iran	85	China	2385	Viet Nam	990	Country5	0	Country5	0
Other	2100	Other	775	Other	29735	Other	11700	Other	0	Other	0
IRELAND				GREECE				SPAIN			
2003		2006		2003		2006		2003		2006	
Nigeria	2885	Nigeria	1020	Iraq	2880	Bangladesh	3750	Nigeria	1685	Colombia	2240
Romania	740	Sudan	305	Pakistan	705	Pakistan	2380	Algeria	680	Nigeria	630
CD	255	Romania	290	Iran	630	Iraq	1415	Colombia	525	Morocco	280
Moldova	230	Iraq	215	Afghanistan	595	Afghanistan	1085	CD	270	Cote d'Ivoire	235
Somalia	185	Iran	205	Myanmar	495	Iran	530	Cote d'Ivoire	240	Algeria	230
Other	3190	Other	2205	Other	2875	Other	3105	Other	2365	Other	1680
FRANCE				CYPRUS				LATVIA			
2003		2006		2003		2006		2003		2006	
Turkey	6760	Turkey	2570	Bangladesh	2075	Syria	1255	Georgia	5	Russia	5
China	5295	CS	2195	Pakistan	480	Sri Lanka	390	Country2	0	Country2	0
CD	4405	Sri Lanka	1995	Iran	465	Georgia	335	Country3	0	Country3	0
Algeria	2430	CD	1980	Turkey	295	Bangladesh	310	Country4	0	Country4	0
Mauritania	2325	Haiti	1810	Russia	260	Iran	305	Country5	0	Country5	0
Other	30990	Other	15740	Other	840	Other	1945	Other	0	Other	5
LITHUANIA				LUXEMBURG				HUNGARY			
2003		2006		2003		2006		2003		2006	
Russia	270	Russia	100	CS	540	CS	205	Afghanistan	470	Viet Nam	405
India	25	Belarus	5	Nigeria	85	Russia	45	Iraq	350	CS	385
Afghanistan	20	Ghana	5	Algeria	80	Iran	30	Georgia	205	China	275
Pakistan	15	Georgia	5	Albania	65	Albania	20	Iran	170	Georgia	175
Stateless	15	Pakistan	5	BA	60	Ukraine	20	Turkey	125	Nigeria	110
Other	50	Other	25	Other	720	Other	205	Other	1080	Other	785
MALTA				NETHERLANDS				AUSTRIA			
2003		2006		2003		2006		2003		2006	
Somalia	115	Eritrea	390	Iraq	3475	Iraq	2765	Russia	6705	CS	2620
Liberia	70	Somalia	205	Iran	555	Somalia	1480	Turkey	2855	Russia	2440
CD	60	Sudan	180	Unknown	520	Unknown	1040	India	2820	Moldova	900
Cote d'Ivoire	46	Ethiopia	125	Afghanistan	490	Afghanistan	930	CS	2525	Afghanistan	700
Eritrea	30	Niger	75	Somalia	450	Iran	920	Afghanistan	2355	Turkey	670
Other	135	Other	295	Other	7910	Other	7350	Other	15100	Other	6120
POLAND				PORTUGAL				ROMANIA			
2003		2006		2003		2006		2003		2006	
Russia	5635	Russia	3770	Angola	15	CD	15	Iraq	245	Iraq	70
Afghanistan	245	Belarus	55	CS	10	Israel	10	China	165	Somalia	50
India	235	Ukraine	45	Albania	5	Albania	5	India	155	China	45
Pakistan	150	Pakistan	40	Belarus	5	Belarus	5	Somalia	80	Turkey	25
Ukraine	85	Armenia	30	Russia	5	Russia	5	Iran	50	Georgia	15
Other	560	Other	285	Other	75	Other	90	Other	210	Other	175
SLOVENIA				SLOVAK REPUBLIC				FINLAND			
2003		2006		2003		2006		2003		2006	
Turkey	190	CS	240	Russia	2665	India	705	CS	455	Bulgaria	435
Iraq	185	Turkey	60	India	1635	Russia	465	Bulgaria	285	CS	280
CS	165	BA	45	China	1075	Moldova	385	Russia	280	Iraq	220
Iran	85	Albania	25	Armenia	745	Georgia	210	Turkey	185	Russia	165
MK	75	MK	25	Afghanistan	630	Iraq	205	Croatia	170	Belarus	100
Other	350	Other	105	Other	3550	Other	880	Other	1715	Other	1075
SWEDEN				UNITED KINGDOM				EU-27			
2003		2006		2003		2006		2003		2006	
CS	5305	Iraq	8950	Somalia	7195	Eritrea	2725	Russia	30140	Iraq	19215
Somalia	3070	CS	2000	Iraq	4290	Iran	2875	Iraq	21970	Russia	12780
Iraq	2700	Somalia	1085	Zimbabwe	4020	Afghanistan	2850	Turkey	21950	CS	12705
Stateless	1785	Stateless	815	China	3495	Somalia	2155	CS	18875	Afghanistan	7430
BA	1395	Russia	755	Iran	3495	Zimbabwe	2095	China	16150	Turkey	7220
Other	17100	Other	10735	Other	37560	Other	15550	Other	226150	Other	132970

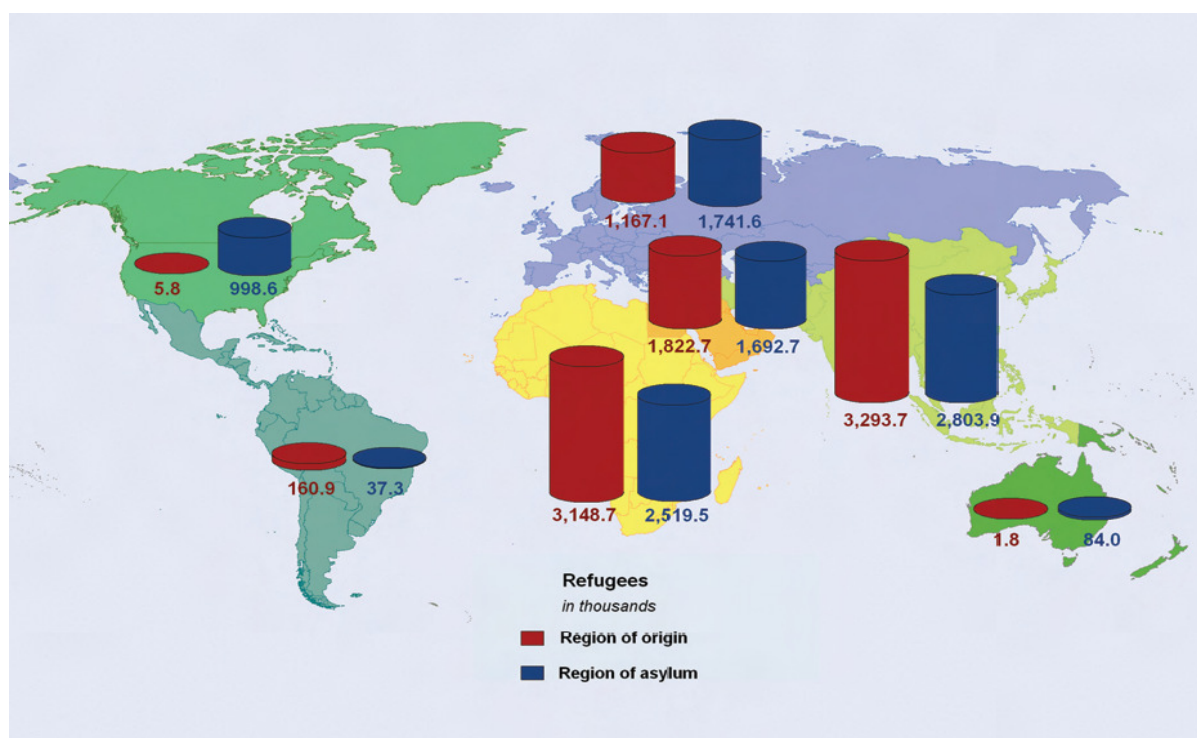
Notes:

CD – Congo, the Democratic Republic of the, CS – Serbia and Montenegro, BA – Bosnia and Herzegovina, MK – the former Yugoslav Republic of Macedonia, Italy – no breakdown by citizenship for 2003 and 2006 available

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Αιτήσεις, Αποφάσεις, Χορηγήσεις ασύλου σε χώρες της ΕΕ (Πηγή:ΙΜΕΠΙΟ)

ΧΩΡΕΣ	2004			2005			2006		
	Αιτήσεις	Αποφάσεις	Χορηγήσεις	Αιτήσεις	Αποφάσεις	Χορηγήσεις	Αιτήσεις	Αποφάσεις	Χορηγήσεις
Ελλάδα	4.470	3.865	50	9.050	10.420	125	12.265	11.170	195
Γερμανία	35.605	61.960	3.030	28.915	48.100	3.120	21.030	30.760	1.950
Γαλλία	50.545	68.120	6.360	42.580	51.270	4.185	26.270	37.715	2.930
Ισπανία	5.365	6.670	370	5.050	5.140	345	5.295	4.065	205
Κύπρος	9.675	5.335	75	7.715	5.795	160	4.540	5.585	170
Ολλανδία	9.780	15.655	4.535	12.345	19.750	8.820	14.465	14.180	4.345
Βέλγιο	12.400	15.435	2.350	12.575	17.585	3.700	8.870	8.135	2.230
Αγγλία	40.625	58.915	6.355	30.840	36.650	5.425	27.850	27.345	5.055
Σύνολο ΕΕ	268.565	343.005	35.870	227.425	292.225	46.740	181.770	234.060	52.555

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Αναζήτηση Ασύλου : Απεικόνιση προέλευσης - προορισμού (πηγή: UNHCR, Statistical Yearbook 2007, Geneva, <http://www.unhcr.org/statistics.html>)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Εικόνα 1: Μετανάστες που έχουν συλληφθεί και κρατούνται σε στρατόπεδο συγκέντρωσης

Εικόνα 2: Στιγμιότυπο από τη σύλληψη μεταναστών που προσπαθούν να περάσουν στην ΕΕ

Εικόνα 3: Μετανάστες σε ακτή της Κρήτης, 2007

Εικόνα 4: Μετανάστες που προσπαθούν να διασχίσουν απαρατήρητοι από τις αρχές το ποτάμι

Εικόνα 5,6: Μετανάστες διασχίζουν πεζοί τα σύνορα